

LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULU
Tikkurilan Laurea

”Ei oo niinku yksin tässä”
Vertaisryhmätoiminnasta tukea vankiperheille

Niina Laamanen
Laura Rantakömi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu 2008

Niina Laamanen ja Laura Rantakömi

”Ei oo niinku yksin tässä” Vertaisryhmätoiminnasta tukea vankiperheille

Vuosi 2008

Sivumäärä 68

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa tietoa sosiaalisen tuen välittymisestä vankien puolisoitten vertaisryhmässä. Työmme tuottaa tietoa siitä, millaista tukea vertaisryhmään osallistuneet naiset havaintojemme mukaan saivat toiminnasta.

Vankiperheiden kokonaisvaltainen tukeminen on hyvin tärkeää. Vangit eivät kärsi rangaistuksestaan yksin vaan perheenjäsenen vankeus vaikuttaa koko perheeseen. Vankien omaiset ovat usein yksin ongelmiensa kanssa, joten vertaisryhmätoiminta heidän kanssaan on erittäin tarpeellista. Perhesuhteiden tukemisen voidaan nähdä myös edistävän vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteiden toteutumista. Jotta vankeusrangaistuksilla olisi uusintarikollisuutta ehkäisevä vaikutus ja vangin sijoittumista yhteiskuntaan voitaisiin parantaa, vankien perhesuhteita on tuettava. Suurimmalla osalla vangeista perhesuhteet on todettu kuntoutusta tukeviksi. (Perhetyöryhmä 2003.)

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkielma. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme osallistuvaa havainnointia. Tutkimusaineistomme koostui kahdeksasta vertaisryhmän kokoontumisesta, joita havainnoimme. Ryhmään osallistuneet naiset osallistuivat perheidensä kanssa Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe- Vankiperheiden ehkäisevän ja kuntouttavan vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojektiin. Projektin yhteydessä perheen jäsenille järjestettiin vertaisryhmätoimintaa sekä kaksi perheleiriä. Kenttämuistiinpanojen lisäksi käytimme havainnoinnissa apuna strukturoitua havainnointilomaketta, jonka kehitimme itse. Strukturoitu havainnointilomake kehitettiin Ojala & Uutelan luokittelemien sosiaalisen tuen muotojen pohjalta. Analyysimenetelmänä käytimme teorialähtöistä sisällönanalyysia, jossa luokittelimme havainnot sosiaalisen tuen muotojen sekä ryhmäkertojen mukaan.

Tekemiemme havaintojen pohjalta saimme tietoa sosiaalisen tuen välittymisestä vertaisryhmässä. Tutkimustulokset osoittavat naisten saaneen eniten tukea juuri vertaisen roolin kautta jakamalla omia kokemuksiaan puolison vankeudesta. Tuloksistamme käy ilmi, että naiset kokivat ryhmässä toimimisen tärkeäksi. He saivat mahdollisuuden päästä jakamaan kokemuksiaan muiden samankaltaista kokeneiden kanssa. Ryhmä toimi lisäksi turvallisena paikkana, jossa naiset uskalsivat puhua vaikeista asioista kuten miehen vankeudesta ja henkilökohtaisista ongelmista. Ryhmään osallistuneet naiset olisivat kaivanneet lisää aikaa puhua ja ryhmät olisivat naisten mukaan voineet olla kestoiltaan pidempiä. Sosiaalista tukea esiintyi havaintojemme mukaan vaihtelevasti. Sosiaalisen tuen esiintymiseen vaikuttivat toiminnan suunnitelmallisuus, ryhmän vuorovaikutus ja ryhmän jäsenten persoonat.

Opinnäytetyömme tuottamaa tietoa on mahdollista hyödyntää uutta vertaisryhmätoimintaa suunniteltaessa.

Asiasanat: vertaistuki, sosiaalinen tuki, vertaisryhmätoiminta, kuntouttava kriminaalityö, perhetyö

Niina Laamanen ja Laura Rantakömi

Opinnäytetyön nimi

Year 2008

68 Pages

The purpose of this study was to produce information about transmission of social support in prisoners spouses peer support group. This study produces information about types of support the participants received from taking part of a peer support group.

This study was a qualitative research. The research data of this thesis was collected from eight meetings of the peer support group by using participating observation. The group consisted of women who were part of a project by The Probation Foundation Finland called "Sound Family - preventing and rehabilitating peer support activity and education development project for families with imprisoned family member". During the project the participants took part in a peer support group and two family camping trips. In addition to field notes a structured observation form was used to gather information. The structured observation form was developed using the forms of social support classified by Ojala & Uutela. The research data was analysed with content analysis. Observations were classified according to forms of social support and dates of meetings.

The results indicate that the peers got the most support through the role of a peer by sharing their experiences concerning the imprisonment of a spouse. The group was considered to be a safe place to share experiences and difficult emotions with peers having the same issues. The participants brought forth the need for more time to talk and longer meetings. According to observations the extent of social support was variable. Appearance of social support was affected by orderliness of action, interaction of the group and personalities of the participants.

The results of this thesis can be used in planning of new peer group activities.

Key words: peer support, social support, peer support group, rehabilitating criminal work, family work

SISÄLLYS	
1	JOHDANTO..... 5
2	PERHETYÖ OSANA KUNTOUTTAVAA KRIMINAALITYÖTÄ..... 8
	2.1 Kuntoutus vankeinhoidossa 8
	2.1.1 Ohjelmatoiminta 9
	2.2 Perhetyö vankeinhoidossa 10
	2.3 Perhetyötä toteuttavat tahot vankeinhoidossa 12
3	VERTAISTOIMINTA 13
	3.1 Vertaistuki 14
	3.2 Vertaisryhmä 15
	3.2.1 Ryhmätoiminnan vaikutuksia yksilölle 17
	3.2.2 Dialogisuus vuorovaikutuksessa 18
4	SOSIAALINEN TUKE..... 20
	4.1 Sosiaalisen tuen muodot 21
	4.2 Sosiaalinen tuki vertaisryhmässä 22
5	TUTKIMUSONGELMAT 23
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN 24
	6.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu 24
	6.2 Aineiston analyysi 27
	6.3 Tutkimuksen aikataulu 28
7	TUTKIMUSTULOKSET 29
	7.1 Ensimmäinen ryhmäkerta 29
	7.2 Toinen ryhmäkerta 31
	7.3 Kolmas ryhmäkerta 33
	7.4 Neljäs ryhmäkerta 34
	7.5 Viides ryhmäkerta 36
	7.6 Kuudes ryhmäkerta 37
	7.7 Seitsemäs ryhmäkerta 39
	7.8 Kahdeksas ryhmäkerta 40
8	YHTEENVETO 43
9	JOHTOPÄÄTÖKSET 47
10	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS 50
11	POHDINTA 53
	LÄHTEET 56
	KUVIOT 61
	LIITTEET 62
	Liite 1 Havainnointilomake 63
	Liite 2 Tutkimuslupa 66
	Liite 3 Vertaistukiryhmien ohjelma 67

1 JOHDANTO

Vankeinhoitoa koskevaa lainsäädäntöä ja Vankeinhoitolaitoksen organisaatiota uudistettiin 1.10.2006 voimaan tulleen lakipaketin myötä (Brax & Rissanen 2007). Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiksi on kirjattu uudessa vankeuslaissa uusintarikollisuuteen vaikuttaminen sekä rikoksetoman elämäntavan ja vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen (Mohell & Pajuoja 2006: 25). Käsitys vankeusrangaistuksen tehtävästä on muuttunut ajan saatossa. Kostosta, pelottelusta tai eristyksestä on siirrytty asettamaan rangaistuksen tehtäväksi rikosentekijän kuntouttamisen. (Laine 2007: 264.)

1990-luvun lopulta lähtien uusintarikollisuuteen vaikuttaminen on noussut keskeiseksi tavoitteeksi rikosseuraamusalalle (Rikosseuraamusvirasto 2005). Vankeinhoidon odotetaan vaikuttavan uusintarikollisuuden vähentymiseen. Vankien edellytyksiä rikoksettomaan elämään pyritään lisäämään vankeinhoidossa olevien kuntouttavien toimintojen kautta. (Karsikas 2005: 3.) Kuntouttavalla toiminnalla tarkoitetaan kaikkia sellaisia toimintoja, joilla yksittäiseen vankiin pyritään vaikuttamaan niin, että rikokset vapauduttua vähenevät ja yhteiskuntaan sijoittumisen mahdollisuudet paranevat (Laine 2002: 124).

Kuntoutuksen avulla pyritään ehkäisemään sosiaalista syrjäytymistä. Kuntoutuksen pyrkimyksenä on arkielämässä selviytymisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen. (Järvenkoski & Härkäpää 2004: 12.) Kuntoutuksen tavoitteina ovat toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Kuntoutus voi olla joko ammatillista, lääkinnällistä, sosiaalista tai kasvatuksellista toimintaa. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 16.) Vaikuttaminen vankilassa olevan vangin persoonaan, asenteisiin, tunne-elämään, päihteiden käyttöön sekä kognitiivisiin ja sosiaalisiin taitoihin, sosiaaliseen verkostoon ja sosiaalisiin olosuhteisiin on vaikuttavuustutkimusten mukaan tehokkain tapa uusintarikollisuuden ehkäisyssä (Karsikas 2005: 32). Kuntouttavan työn tekemiseen osallistuvat eri henkilöstoryhmät. Kuntouttava toiminta vankiloissa voi olla muun muassa erilaisia kursseja, kuntoutusosastojen päiväohjelmia tai lyhyitä leirejä. (Kuntouttava toiminta, Vankeinhoitolaitos.)

Rikosseuraamusvirasto asetti vuonna 2002 perhetyöryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää, kuinka vankeinhoidossa voidaan edistää vankien ja heidän perheenjäsentensä suhteita. Tavoitteena oli turvata vangin oikeus perhesuhteiden säilyttämiseen, lisätä vangin voimavaroja vankeusrangaistuksen aikana sekä tukea vankilasta vapautuvan palaamista yhteiskuntaan. Lisäksi tavoitteena oli vähentää vangin perheelle koituvia haittavaikutuksia. (Perhetyöryhmä 2003: 3.)

Työryhmän selvityksen perusteella tehtiin seuraavia toimenpide-ehtotuksia. Perhetyön määrää vankiloissa tulisi lisätä ja sen olisi hyvä alkaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa, jatkua vankilassa ja myös vapautumisen jälkeen. Perhetyötä tulisi siis tehdä niin sijoittajayksikössä,

tutkintavankilassa kuin sijoitusyksikössäkkin. Näin tuki kattaisi koko rangaistusprosessin. Yhteydenpitoa vangin ja perheen välillä tulisi myös parantaa. Työryhmä piti perhesuhteiden hoidon kehittämistä vankila-aikana erittäin tarpeellisenä yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. (Perhetyöryhmä 2003: 96-100.)

Vertaistoiminta vankien omaisten parissa on erittäin tarpeellista, koska omaiset ovat usein ongelmiansa kanssa varsin yksin (Perhetyöryhmä 2003: 94). Ruotsissa on vankiperheiden tarpeisiin herätty Suomea aiemmin. Ensimmäinen vankiperheiden ja lasten tukemiseen tarkoitettu toiminta on aloitettu vuonna 1998 Brygganissa. Brygganeita toimii tällä hetkellä seitsemän eri puolilla Ruotsia ja niiden kattojärjestönä toimii Riksbryggan. Brygganeiden toiminnan lähtökotana on lapsilähtöisyys. Ne tarjoavat turvallisen kohtaamispaikan niin perheille kuin samassa elämän tilanteessa oleville. Brygganin työn tavoitteena on korostaa ja parantaa lasten tilannetta, joiden vanhempi suorittaa vankeusrangaistusta sekä tukea vanhempia vastuunotossa vanhemmuudestaan. Kokemusten mukaan toiminta auttaa perheitä muuttamaan elämäntilanteitaan sekä sen on todettu vaikuttavan uusintarikollisuuteen. (Riksbryggan).

Huoleen lapsista on herätty myös Euroopan laajuisesti. Useissa Euroopan maissa toimii EUROCHIPS -järjestö, jonka tarkoituksena on puolustaa lasten asemaa, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat vankilassa. EUROCHIPS- järjestön tavoitteena on tuoda lasten ääni julkiseen tietoisuuteen, kehittää uusia käytänteitä, tutkia vankeusilmiötä lapsen näkökulmasta sekä kouluttaa vapaaehtoisia ja ammattilaisia. (Eurochips).

Suomessa vankiperheiden asialla toimii muun muassa Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS. Opinnäytetyömme on tehty KRITS:n Ehjä Perhe- Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojektiin. Ehjä Perhe- projektin päämääränä on rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva kuntoutusmalli sekä vankilassa olevalle vangille, että hänen vapaudessa olevalle perheelleen. Tarkoituksena on luoda teemoitettu vankiperheiden ryhmätoimintamalli, jonka yhtenä tavoitteena on edistää vankeusrangaistusta suorittavan henkilön kykyä sopeutua takaisin perhe-elämään sekä siviiliin vapautumisen jälkeen. Tämän lisäksi vapaudessa olevalle puolisolle ja lapsille halutaan antaa välineitä työstää vankeusrangaistuksen perheelle tuomaa problematiikkaa sekä edistää perheen kykyä sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen. Lisäksi tavoitteena on tuottaa vankiperhetyön koulutuspaketti rikosseuraamusalan ja sen sidosryhmien työntekijöille. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2007.)

Ehjä Perhe- projekti järjesti keväällä 2008 vankiperheiden vertaisryhmätoimintaa lapsille ja naisille sekä miehille. Toimintaan kuului kahdeksan ryhmätapaamista sekä kaksi perheleiriä, toinen ennen ryhmätoiminnan alkamista ja toinen sen päätyttyä. Vertaisryhmätoimintaan

osallistui kolme perhettä, jotka kaikki olivat pääkaupunkiseudulta. Lasten vertaisryhmään osallistui neljä 9-15 -vuotiasta lasta. Toiminnassa olimme mukana naisten vertaisryhmässä.

Naisten ryhmän tarkoituksena oli auttaa äitejä tukemaan lasta hänen ryhmäprosessinsa aikana sekä saada itse vertaistukea toisilta naisilta. Lasten vertaisryhmän tavoitteena oli antaa lapselle mahdollisuus työstää vanhemman vankeusrangaistukseen liittyviä kokemuksia. Miesten vertaisryhmän tarkoituksena oli tukea miehiä vanhemmuuden ja parisuhteen kysymyksissä. Ryhmien sisällöt olivat samankaltaisia, jonka tarkoituksena oli auttaa vanhempia ymmärtämään ja käsittelemään vankeusasiaa lapsen näkökulmasta. (Sassi & Huhtimo 2008.)

Opinnäytetyömme tarkoitus on tuottaa tietoa siitä, kuinka sosiaalinen tuki välittyy vertaisryhmän jäsenten välillä. Tuen välittymistä on tutkittu havainnoimalla vertaisryhmän toimintaa kahdeksalla tapaamiskerralla. Työmme tavoitteena on tuottaa lisää tietoa vertaisryhmätoiminnasta sen kehittämistä varten. Ehjä Perhe -hankkeen tarkoituksena on pilotoida vertaisryhmätoimintamalli vankiperheille.

Ehjä Perhe -hankkeen tarkoituksena on pilotoida vankiperheille suunnattu vertaisryhmätoimintamalli. Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa lisää tietoa vertaisryhmätoiminnasta sen kehittämistä varten. Työmme tuottaa tietoa siitä, kuinka sosiaalinen tuki välittyy vertaisryhmän jäsenten välillä. Tuen välittymistä on tutkittu havainnoimalla naisten vertaisryhmän toimintaa kahdeksalla tapaamiskerralla.

2 PERHETYÖ OSANA KUNTOUTTAVAA KRIMINAALITYÖTÄ

2.1 Kuntoutus vankeinhoidossa

Vankeinhoitolaitoksen tavoitteena on huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta ylläpitämällä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää sekä myötävaikuttamalla uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen. Vankeinhoitolaitos pyrkii asettamiinsa tavoitteisiin tukemalla ja motivoimalla tuomittua rikoksettomaan elämään, valvomalla tuomitulle asetettujen rajojen noudattamista ja vaikuttamalla muuhun yhteiskuntaan siten, että tavoitteiden mukainen toiminta on mahdollista. (Rikosseuraamusvirasto).

Vankeinhoitolaitos noudattaa toiminnassaan muun muassa seuraavia periaatteita: tuloksellisuutta, yksilöllisyyttä ja yksilön vastuullisuutta, ammatillisuutta, yhteistyötä ja hyvää hallintoa. Yksilöllisyyttä ja yksilön vastuullisuutta korostettaessa täytäntöönpanossa otetaan huomioon tuomitun tilanne ja yksilölliset tarpeet. Toimenpiteiden, jotka sisältyvät täytäntöönpanoon, on vahvistettava yksilön kykyä ottaa vastuuta omasta elämästään ja vastata tekojensa seurauksista. Ammatillisuuteen kuuluvat työn jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen lisäksi yhteistyökyvyn ja omien vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja käyttäminen. Myös tuki ja kontrolli ovat osa ammatillisuutta. (Rikosseuraamusvirasto).

Vankeuslain uudistuksessa uusintarikollisuuteen vaikuttaminen ja vankien valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan ovat keskeisessä asemassa. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on hallittu, suunnitelmallinen kolmivaiheinen prosessi, johon kuuluvat vankilaan tulo, rangaistuksen suorittaminen ja myös vapautuminen. (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006:8.) Vankeusrangaistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi laaditaan vangin kanssa yhteistyössä rangaistusajan suunnitelma. Rangaistuksen suorittaminen ja vapauttaminen suunnitellaan siten, että valmiudet rikoksettomaan elämäntapaan paranevat. Suunnitelmaa laadittaessa arvioidaan elämäntilannetta ja rikolliseen käyttäytymiseen johtaneita seikkoja. Rangaistusajan suunnitelmassa määritellään vangin rangaistusajan yksilölliset tavoitteet ja suuntaa-antavat toimintaehdotukset. Rangaistuksen suorittamisen aikana tavoitteita ja toimenpiteitä seurataan sekä tarkennetaan tarvittaessa, jotta tavoitteet saavutettaisiin. (Karsikas & Vesterbacka 2006.)

Vankeusaikana voidaan tukea monin tavoin vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Toimintakykyä pyritään parantamaan soveltuvalla työllä, koulutuksella ja muulla toiminnalla, joka määritellään kullekin vangille yksilöllisesti rangaistusajan suunnitelmassa. Kykyä rikoksettomaan elämäntapaan voidaan edistää uusintarikollisuuteen vaikuttavilla toimintaohjelmilla. Merkityksellistä yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta on tukea vangin yhteyksiä perheeseen ja muihin läheisiin ihmisiin vankeuden aikana. Perusajatuksena uuden

vankeuslain mukaan on, että vangin vankeusaika tulee toteuttaa entistä suunnitelmallisemmin ja yksilöllisten tarpeiden arviointiin perustuen. (Mohell & Pajuoja 2006: 25-26.) Suunnitelmallisen vankeusprosessin kannalta tärkeä haaste on erilaisten ohjelmien sijoittaminen oikea-aikaisesti kuntoutusjatkumossa. Erilaisilla toimintaohjelmilla on keskeinen osa kokonaisuudessa, jolla uusintarikollisuuden vähenemiseen pyritään vaikuttamaan. (Kuntouttava toiminta, Vankeinhoitolaitos.) Vankia tulisi pyrkiä motivoimaan elämänmuutokseen ja sitä tukevaan toimintaan myönteisellä tavalla. Tavoitteen tulisi olla ihmisen oma tavoite ja siihen pyrittäessä hänen omat voimavaransa tulisi ottaa huomioon. (Karsikas 2005: 147.)

Vangin kuntoutumista palvelevat erilaiset toiminnat kuten työtoiminta, opetustoiminta, hengellinen työ, sosiaalityö, terveydenhoito ja vapaa-aikatoiminta. Uusimpia toimintamuotoja ovat päihdekuntoutus, muu sosiaalinen kuntoutus ja rikoksettomuuteen tähtäävät toimintaohjelmat. Näiden ohjelmien voidaan katsoa vastaavan kuntoutustoimintaa kuten myös yksilöllinen kuntoutusperiaatteiden mukainen toiminta. (Karsikas 2005: 21.) Ohjelmien vaikuttavuutta uusintarikollisuuden ehkäisyssä pidetään yleensä hyvänä, mikäli oikeanlainen toiminta on suunnattu oikealle kohderyhmälle (Laine 2002: 134-136).

2.1.1 Ohjelmatoiminta

Ohjelmatoiminta on yksi niistä menetelmistä, joilla pyritään edesauttamaan rikollisesta elämäntavasta irtaantumista. Lähtökohtana ohjelmatoiminnalle on niiden oikea-aikainen kohdentaminen rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin tekijöihin. Ohjelmien tarkoituksena on vaikuttaa sekä motivoivasti että kuntouttavasti niin, että ne yhdessä muiden toimenpiteiden kanssa edesauttavat rikollisesta elämäntavasta irtaantumisessa. Ohjelmatoiminnan tarkoituksena on antaa asiakkaille ja vangeille tiedollisia sekä taidollisia välineitä rikollisten käyttäytymismallien ja asenteiden muuttamista varten. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008: 4-5.)

Ohjelmia on kahdenlaisia, motivointiohjelmat ja vaikuttavuusohjelmia. Motivointiohjelmat ovat yleensä lyhytkestoisia ja niillä pyritään lisäämään ja ylläpitämään muutosmotivaatiota. Lisäksi niillä pyritään samanaikaisesti motivoimaan asiakasta ryhtymään jatkotoimenpiteisiin elämäntilanteensa ja rikollisen käyttäytymisensä suhteen. Motivointiohjelmat toteutetaan joko yksilö- tai ryhmämuotoisina. Vaikuttavuusohjelmat puolestaan ovat pidempikestoisia. Useat niistä ovat intensiivisiä ja ne on suunnattu asiakkaille, joilla on korkea rikoksen uusimisriski. Vaikuttavuusohjelmilla pyritään vaikuttamaan rikollisen toimintatavan taustalla oleviin ajattelu- ja käyttäytymismalleihin. Valittaessa asiakkaita ohjelmiin, uusimisriskin ja motivaation arviointi on tärkeää ohjelman onnistumisen kannalta. Motivaatioon tulee kiinnittää huomiota, sillä ohjelman keskeyttäminen lisää uusimisriskiä. Vaikuttavuusohjelmien tavoitteena on saada asiakas tulemaan tietoiseksi rikollista käyttäytymistä ylläpitävistä ajattelu- ja

käyttäytymismalleistaan. Vaikuttavuusohjelmat ovat pääsääntöisesti ryhmämuotoisia. Suomessa on tällä hetkellä käytössä enemmän motivointiohjelmiä. Vankeinhoidossa motivointiohjelmat on kohdennettu päihdeongelmiin ja sosiaalisen toimintakyvyn puutteisiin sekä lähisuhdeväkivaltaan. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008: 7-8.)

Ohjelmatoimintaan osallistuminen perustuu riski- ja tarvearvioon ja on osa rangaistusajan suunnitelmaa. Tavoitteena on, että vanki suorittaa aina ohjelman loppuun ja häntä tuetaan tässä tavoitteessa. Lisäksi opittuja taitoja pyritään vahvistamaan ja huolehtimaan siitä, että vangilla on jonkinlainen jatkumo ohjelman suorittamisen jälkeen. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008: 3.)

2.2 Perhetyö vankeinhoidossa

Perhetyö käsitteenä on hyvin laaja ja pitää sisällään monia toimijoita, erilaisia tehtäviä ja tavoitteita. Perhetyö on osa muun muassa sosiaalityön, päivähoiton, terveydenhuollon, seurakunnan ja järjestöjen toimintaa. Perhetyölle ei ole olemassa yhtä tarkkaa määritelmää tai vakiintunutta työmuotoa. Perhetyön toimintamuodoilla pyritään vaikuttamaan ehkäisevästi perheiden sosiaalisten verkostojen kapenemiseen, ongelmien kasaantumiseen, elämäntilanteiden monimutkaistumiseen sekä erityispalveluiden tarpeiden huomioimiseen. (Uusimäki 2005a: 7-8.)

Perhetyö voi olla ennalta ehkäisevää, varhaista tukemista ja puuttumista tai tehostettua ja korjaavaa perhetyötä. Nämä eri muodot eivät ole kuitenkaan toisiaan poissulkevia, sillä yksi perhe voi tarvita kaikkia näitä tuen eri muotoja erilaisissa tilanteissa. Perhetyö voi näyttäytyä sekä perheen epävirallisena arjen tukemisena että syvällisempänä perheen asioihin puuttumisena, jossa voidaan joutua käyttämään jopa asiantuntijoiden toteuttamia vahvoja ja virallisia väliintuloja, kuten esimerkiksi huostaanottoa. (Uusimäki 2005b: 25-27.) Ehjä Perhehankkeen tavoitteena on luoda ehkäisevän ja kuntouttavan vertaisryhmätoiminnan malli vankiperheiden kanssa työskenteleville tahoille ja osaksi vankeinhoidon perhetyötä.

Ennalta ehkäisevän perhetyön tavoitteena on perheiden hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen perustuen perheiden tarpeisiin vastaavaan väliaikaiseen tukeen. Ennalta ehkäisevän perhetyön avulla pystytään ehkäisemään ongelmien kasvamista. Tehostetussa ja korjaavassa perhetyössä tehtävänä on pääasiassa ongelmien hoitaminen, korjaaminen ja poistaminen. Mervi Uusimäen perhetyön mallissa interventio vahvenee koko ajan siirryttäessä ennalta ehkäisevästä tukemisesta puuttumiseen ja korjaamiseen. (Uusimäki 2005a: 56,58,70.)

Ryhmätoiminnot ovat yksi perhetyö muoto. Niiden avulla halutaan vastata erityisesti perheiden sosiaalisen tuen tarpeeseen. Vanhempana olemiseen kohdistuu lisäpainetta, jos perheellä ei ole

turvaverkkoa ja tämä puolestaan voi johtaa jaksamattomuuteen ja avuttomuuteen. Ryhmätoimintojen avulla perheet voivat rakentaa itselleen uutta tukiverkostoa. (Häggman-Laitila, Ruskomaa & Euramaa 2000: 112.)

Jotta perhettä voidaan tukea mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, on löydettävä näkökulma, joka auttaa hahmottamaan kokonaisuutta, siinä tapahtuvaa vuorovaikutusta ja sen yksilöiden keskinäisiä riippuvuuksia. Kun hahmotamme kokonaisuuden mahdollisimman hyvin, auttamistyö ja sen tasot monipuolistuvat. Systeemiajattelu on tarkastelutapa, joka ottaa huomioon kokonaisuuden ja siinä toimivien vuorovaikutussuhteet. (Salo & Tuunainen 1996: 28-29.)

Voimme siis ajatella perhettä ja perhetyötä systeemiteorian kautta. Systeemiä ei voi määrittää pelkästään yksilöiden kokemana vaan siihen sisältyy myös yksilöiden väliset suhteet. Suhteet ovat aina kaikkiin osapuoliin vaikuttavia. (Salo & Tuunainen 1996: 28-30.) Vertaisryhmätoiminnan avulla pyritään vaikuttamaan myös lasten hyvinvointiin perheen vanhempia tukemalla. Tukemalla vanhempia heidän vanhemmuudessaan ja jaksamisessa, saa myös lapsi apua. Perhetyön mahdollisuutena on tukea vanhemmuutta auttamalla vanhempaa tunnistamaan omat voimavaransa (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007: 92-93).

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteutti vuonna 2005-2006 Perheiden tuki-projektin, jonka tavoitteena oli rakentaa perhetyön polku vankilasta vapauteen. Projektista nousi esille vankiperheissä esiintyvää problematiikkaa. Yleisimmät ongelma-alueet olivat lasten kasvatuksessa, riippuvuussuhteissa, erokriiseissä, lähisuhdeväkivallassa, peloissa/epäluottamuksessa, miehisessä turvattomuudessa, epävarmuudessa suhteen kehittymisestä, häpeässä, syyllisyydessä, syrjäytymisessä ja eristäytymisessä. Lisäksi päihdeongelmat, taloudelliset huolet, epärealistisuus, tukiverkoston puute ja vapautumiseen liittyvät jännitteet nousivat esille. Kykenemättömyys vastuunottoon, vanhemmuuteen ja parisuhteen hoitoon liittyivät myös kiinteästi vankiperheiden problematiikkaan. Kykenemättömyydellä tarkoitetaan kykenemättömyyttä asioiden hoitoon ja selvittämiseen vankila-olosuhteista johtuen tai kykenemättömyyttä niiden hoitamiseen puutteellisten taitojen vuoksi. (Sassi & Huhtimo 2006: 33.)

Juridisesta näkökulmasta perhetyö vankeinhoidossa pohjaa kansainvälisiin ihmisoikeuksiin ja lasten oikeuksia koskeviin julistuksiin ja sopimuksiin. Lisäksi lainsäädännössä sekä Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihoitolaitoksen periaateohjelmassa perhetyö on esitetty vankeinhoidon tavoitteeksi. Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava osa ja näin ollen sillä on oikeus niin yhteiskunnan kuin valtionkin suojaan. Asetusten mukaan lapsella tulee olla edellytykset normaaliin kehitykseen ihmisarvon mukaisissa oloissa sekä hänen tulee saada kasvaa molempien vanhempiansa huolenpidon alaisena mikäli mahdollista. (Perhetyöryhmä 2003: 78.)

Sosiaalisesta näkökulmasta perhetyö pohjaa perheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseen.

Jotta vankeusrangaistuksilla olisi uusintarikollisuutta ehkäisevä vaikutus, vankien on voitava parantaa yhteyksiä omaisiinsa. Hyvät suhteet lähimmäisiin auttavat vankia kestämään paremmin vankeusajan sekä tätä kautta parantavat vankilan ilmapiiriä ja dynamiikkaa. Suurimmalla osalla vangeista perhesuhteet on todettu kuntoutusta tukeviksi. (Perhetyöryhmä 2003: 78.)

Sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa asemassa uusien rikosten ehkäisyssä. Toisaalta ne voivat mahdollistaa uusiin rikoksiin syyllistymisen mikäli olemassa olevat ihmissuhteet ylläpitävät rikoksia. Vangeilla on havaittu olevan paljon erilaisia ihmissuhdeongelmia. Heillä on puutteita hyvistä suhteista ja rikkinäisiä sekä päihde- että rikosmyönteisiä suhteita. Suurin osa lähisuhteista on kuitenkin arvioitu kuntoutumista tukeviksi. Perhesuhteiden kehittämistä yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa pidetään vankila-aikana erittäin tarpeellisena. Vangin kokonaisvaltaiseen auttamiseen rikoksettoman elämän alkuun voivat kuulua myös vanhemmuuden taitojen kehittäminen ja parisuhdeväkivallan vähentäminen. (Perhetyöryhmä 2003: 96.)

Vankeusrangaistuksen aikana perhesuhteiden katkeamisen tai heikentymisen vaara on suuri (Oikeusministeriö työryhmämietintö 2006: 96). Perhesuhteiden sekä perheen psyykkisten, sosiaalisten ja taloudellisten asioiden tukeminen ja hoito vankeinhoidossa kuuluvat perhetyöhön. Tavoitteena on vähentää vankeudesta aiheutuvia haittavaikutuksia ja parantaa vangin sijoittumista yhteiskuntaan tämän vapauduttua. ”Perhetyöhön kuuluvat neuvonta ja ohjaus, yhteydenpidon järjestäminen, perhekuntoutus (perheleirit), tuki perheiden kriisitilanteissa, muu perhesuhteiden edistäminen sekä väkivallattomuuteen vaikuttaminen perhesuhteissa”. (Perhetyöryhmä 2003: 97.) Vangin hyvä suhde perheeseensä on keskeinen seuraamuksen tavoitteita tukeva tekijä (Oikeusministeriö työryhmämietintö 2006: 96).

2.3 Perhetyötä toteuttavat tahot vankeinhoidossa

Vankilassa perhetyötä tekevät kaikki virkamiehet, jotka kohtaavat työssään vankien omaisia tai vankien perheisiin liittyviä asioita (Perhetyöryhmä 2003: 97). Siltä osin kun perhesuhteissa on ongelmia, niitä voidaan pyrkiä vankeusaikana poistamaan. Tilanteissa vangin, perheen ja viranomaisten yhteistyö on välttämätöntä. (Oikeusministeriö työryhmämietintö 2006: 96.) Perhetyötä toteutetaan yhteistyössä yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Perhetyön voidaan katsoa kuuluvan vankeinhoidolle siltä osin kuin se edistää vankeinhoidon tavoitteiden toteuttamista. Varsinaisesti toiminta kuuluu yhteiskunnassa niille organisaatioille, jotka tuottavat perhekeskeisiä palveluja. (Perhetyöryhmä 2003: 97,99.) Vankilan työntekijöillä ei aina ole

resursseja tukea kokonaisvaltaisesti perhettä, joten tuen on tultava siviilistä sosiaalitoimelta tai muilta tahoilta (Sassi & Huhtimo 2006: 23).

Rikosseuraamusviraston asettama Perhetyöryhmä (2003) on koonnut perhesuhteita ja perheitä tukevia tahoja mietinnössään. Sosiaali- ja terveystoimen tarjoamien tukimuotojen ja palveluiden lisäksi tukea tarjoavat kirkot ja uskonnolliset yhteisöt. Kolmannen sektorin toiminta perheiden hyväksi on laajaa ja monimuotoista. Kolmannen sektorin toimijat edistävät perheiden ja lasten hyvinvointia tukemalla perheitä, kehittämällä uudentyyppisiä toimintoja ja vaikuttamalla perhe- ja lapsinäkökulman huomioon ottamiseen yhteiskunnassa. (Perhetyöryhmä 2003: 28-31.)

Kolmas sektori tarjoaa palveluita lapsien, perheiden ja parisuhteiden hyväksi. Lisäksi tarjolla on tukea lähisuhdeväkivaltaan, päihde- ja mielenterveysongelmiin sekä vankien ja heidän omaistensa tarpeisiin. Toimijoita ovat muun muassa Punainen risti, joka on järjestänyt 30 vuotta vankilavierailija toimintaa ja vanhempi-lapsi toimintaa. Vapautuvien Tuki ry tukee päihde-, rikos- ja vankilakierteessä olevia elämänhallintaan ja vastuunkantamiseen. Kriminaalihuollon tukisäätiön tarkoituksena on tukea kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä, vaikuttaa uusintarikollisuuteen ja sen haittoja vähentävään toimintaan sekä edistää palveluiden saatavuutta ja järjestämistä. KRIS-Suomi tähtää toiminnallaan vankilassa olevien ja sieltä vapautuvien auttamiseksi takaisin yhteiskuntaan. (Perhetyöryhmä 2003: 31-37.) Vankien omaiset VAO ry:n tavoitteena on toimia yhteistyössä sekä vankiloiden henkilökuntien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten että viranomaisten kanssa vankien ja heidän omaistensa asioiden edistämiseksi (Vankien omaiset VAO ry).

Vankiperhetyö vaatii työntekijältä laaja-alaista osaamista. Työntekijän on kyettävä ottamaan huomioon kaksi eri näkökulmaa ja kaksi eri toimintakulttuuria, perheen tarpeet siviilissä ja vangin tarpeet vankilassa. Haasteeksi muodostuu se, että nämä tarpeet saattavat poiketa hyvinkin paljon toisistaan. (Sassi & Huhtimo 2006: 32.)

3 VERTAISTOIMINTA

Vertaistoiminnasta puhuttaessa tarkoitetaan useita eri toimintoja: vertaistuki (peer support), oma-aputoiminta (self-help), itseapuryhmät, läheisryhmät, tukiryhmät (support group) tai keskinäisen tuen (mutual support, mutual aid/assistance) ryhmät. Vertaistoiminnalla on useita nimiä, mikä viittaa siihen, että käsite on epämääräinen ja selkiytymätön. (Taitto 2001: 193.)

Vertaistoiminnan määrä on Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntynyt. Vertaistoiminnan kasvu kertoo Marianne Nylundin mukaan siitä, että ihmisillä on tarve puhua kokemuksistaan ja jakaa niitä sekä saada tietoa muilta samassa elämäntilanteessa olevilta.

Vertaistoiminnan erilaiset muodot ovat olleet vahvasti esillä myös mediassa erilaisissa keskusteluohjelmissa. Kansalaiset ovat päässeet kertomaan kokemuksistaan ja samalla ihmisten tietoisuuteen on tullut vertaistoiminnan kautta saatu tuki ja ymmärrys. (Nylund 2005: 195.)

3.1 Vertaistuki

Vertaistuella tarkoitetaan toimintaa, jossa samoja asioita kokeneet tai samassa elämäntilanteessa olevat ihmiset käyvät läpi ajatuksiaan ja tunteitaan. Ryhmän jäsenet saavat toisiltaan tukea sekä kuuntelemalla että puhumalla omista kokemuksistaan. Vertaistuessa keskeisessä osassa on kokemus, vastavuoroisuus sekä yhteisöllisyys. (Niku & Sarinko 2004: 22.) Vertaistuen arvopohjana toimivat tasa-arvoisuus, avoimuus ja toisen ihmisen kunnioittaminen. (Kuuskoski 2003: 31.) Kokemus hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisesta antaa yksilölle yhteenkuuluvuuden tunteen. Vertaistuki antaa mahdollisuuden keskinäiseen tukeen, sen antamiseen ja saamiseen. Vertaistuki voi myös antaa uusia näkökulmia asioiden tarkasteluun. (Niku & Sarinko 2004: 22.) Eryyisen suuri merkitys vertaistuella voi olla silloin kun elämäntilanne merkittävästi poikkeaa lähiympäristön elämäntilanteesta. (Kuuskoski 2003: 31.)

Vertaistukeen perustuva auttaminen on ihmisten välistä arkista kohtaamista ilman asiakas- tai potilasroolia. Vertaistuki ymmärretään usein joko yhdeksi auttamistyön menetelmäksi tai ammatillisen työn kilpailijaksi, joskus jopa uhaksi. Vertaisauttamisessa on mukana uusia tapoja jäsentää kokemuksia ja yhteisöllisyyttä osana vastavuoroista tukea. (Hyväri 2005: 214.)

Kokemusten jakaminen ja vuorovaikutteinen kohtaaminen ovat edellytys vertaistukeen perustuvien suhteiden luomiselle. Pelkkä kokemusten julkinen kertominen ei riitä, vaan tarvitaan yhteisesti jaettu sosiaalinen tila, missä vastaanottajat ovat kertomuksen aktiivisia osallistujia. Kokemusten jakaminen tarkoittaa siis henkilökohtaisten kokemusten luovuttamista toisten käyttöön. Vertaissuhteessa vastaanottaja eläytyy kertojan läpikäymiin tilanteisiin ja tunteisiin niin kuin ne olisivat voineet tapahtua hänelle itselleen. (Hyväri 2005: 225.)

Eila Jantunen on tutkinut masentuneiden ihmisten kokemuksia vertaistuesta lisensiaattitutkimuksessaan Osalliseksi tuleminen - masentuneiden vertaistukea jäsentävä substansiivinen teoria. Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää aineistolähtöinen teoria masentuneiden henkilöiden vertaistuesta. Tutkimukseen osallistuneilla oli henkilökohtainen kokemus masennuksesta ja vertaistuesta. Aineisto analysoitiin ja teoria kehitettiin grounded teorian jatkuvan vertailun menetelmällä. Tutkimuksessa tuloksena on tuotettuja käsitteitä vertaistuesta. Jantusen mukaan kokemuksia masentuneiden vertaistukiryhmistä voidaan hyödyntää vertaistuen kehittämisessä ja vertaistukea koskevan tiedon lisäämisessä. (Jantunen 2008: 4.)

Jantusen mukaan vertaistuen ydin on osalliseksi tuleminen. Osalliseksi tuleminen on luottamusta ja osallistavaa kanssakäymistä. Vertaistuen prosessiin liittyvät käsitteet ovat yhteyden ulkopuolella oleminen, yhteyteen hakeutuminen, vuorovaikutuksessa oleminen, yhteyteen kuulumisen ja voimaantuminen. Kokemus yhteyden ulkopuolella olemisesta on masentuneiden ihmisten kohdalla näyttäytynyt sivullisena olemisena, erillisyyden kokemisena ja ihmissuhteissa sukkuloimisena. Vertaisten yhteyteen hakeutuminen on yhteydessä kokemukseen ulkopuolella olemisesta. Osalliseksi tuleminen on prosessi, jossa yksilö etenee yhteyden ulkopuolella olemisesta yhteyteen hakeutumisen, vuorovaikutuksessa olemisen ja yhteyteen kuulumisen kautta voimaantuneeksi. (Jantunen 2008: 4.)

Kun vertaistuen yhteyteen hakeudutaan, etsitään samankaltaisia ihmisiä ja arvioidaan omia edellytyksiä vertaistukeen. Ensivaikutelma vertaistuesta on tärkeä tehtäessä päätöstä yhteyteen sitoutumisesta. Vertaistuki toteutuu vuorovaikutuksessa, jossa osoitetaan keskinäistä välittämistä. Siihen sisältyy puhumalla jakamista, henkilöhistorian tarkastelua sekä arjen elämässä tukemista. Yhteyteen kuulumisen kokemus perustuu luottamuksellisen yhteyden kokemiseen. Vertaistuen tuloksena on voimaantuminen. Voimaantuminen ilmenee tilan löytymisenä omille kokemuksille, luottamuksena omiin mahdollisuuksiin sekä kanssaeläjänä olemisena. (Jantunen 2008: 5.)

3.2 Vertaisryhmä

Vertaistukea voi saada ja antaa monella tavalla ja useassa eri muodossa. Sitä voi esiintyä kahden ihmisen välillä, ryhmissä tai verkostoissa. Ryhmän perustajana voi olla kansalainen tai ammattilainen yksin tai yhdessä. Ryhmissä ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista keskittyä vain omaan itseen, vaan tarkoitus on jakaa kokemuksia muiden kanssa. Vertaisverkostot puolestaan muodostuvat spontaanisti esimerkiksi internetissä tai vaikka leikkipuistossa. Niihin osallistutaan oman kiinnostuksen ja aikataulun mukaan. (Nylund 2005: 203.)

Ryhmien määrittely vaihtelee ryhmän tarkoituksen ja ilmiön mukaan. Ryhmiä on useita erilaisia. Ryhmät voivat olla suljettuja tai avoimia. Suljetut ryhmät eivät ota uusia jäseniä aloittamisen jälkeen, kun taas avoimeen ryhmään uudet jäsenet ovat tervetulleita aloittamisen jälkeenkin. Kestoltaan ryhmät voivat olla lyhyt tai pitkä-aikaisia. (Niku & Sarinko 2004: 25) Ehjä Perhehankkeen järjestämät vertaistukiryhmät olivat suljettuja eikä niihin otettu aloituksen jälkeen uusia jäseniä.

Ryhmillä on erilaisia perustehtäviä. Perustehtävällä tarkoitetaan sitä, miksi ryhmä on alun perin muodostunut ja mihin tavoitteisiin se pyrkii. Ryhmän perustehtävä vaikuttaa myös siihen, millaista vuorovaikutus ryhmän sisällä on. (Ryhmäviestinnän perusteet.) Vertaisryhmät syntyvät

tiettyä tarkoitusta varten yhteisiksi koettujen ongelmien ympärille. Ne tarjoavat tukea ja auttavat jäseniään jakamaan ongelmiaan. (Inkinen & Santasalo 2001: 90.)

Vertaisryhmätoiminta pohjaa ajatukseen, että ihmiset ovat itsensä ja omien ongelmiansa asiantuntijoita. Vertaistuen tarkoituksena on luoda sosiaalisia suhteita, luottamusta, vuorovaikutusta ja kumppanuutta. (Rustanius & Joensuu 2005.)

Vertaisryhmän tavoitteena on asenteen muutos johonkin tiettyyn asiaan. Ryhmässä keskustelun painopiste voi olla niin menneisyydessä, nykyisyydessä kuin tulevassa. Menneisyyden liiallinen kaiveleminen saattaa tuottaa vaikeita tiedostamattomia muistoja ja tällöin vertaistukiryhmä muuttuu psykoterapiaryhmäksi. Counselling-tasolla keskustellaan nykypäivästä, tietoisista asioista. Keskustelun tarkoituksena on löytää tekijöitä, jotka helpottavat arkipäivästä selviytymistä. Muutos vaatii aina asenteiden muutosta ja ryhmän tarkoituksena on tukea sen jäseniä tässä muutoksessa. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2005: 208-209.)

Vertaisryhmätoimintaa voi ohjata ulkopuolinen ohjaaja tai vertaiset voivat keskustella asioistaan keskenään (Niku & Sarinko 2004: 22). Ammattilaisten osallistuminen vertaisryhmiin vaihtelee huomattavasti. Jotkut ryhmät hyväksyvät ammattilaisen mukaan tulon, toiset taas eivät. Ammattilaisen mukanaolo voi olla merkittävää ryhmälle. He voivat olla apuna kokoamassa ryhmää ja antamassa tukea sekä neuvoja ryhmäläisille. (Hildingh, Fridlund & Segesten 1995: 230.)

Vertaistuessa on dynamiikaltaan kahdenlaisia ryhmiä, joko sisäänpäin tai ulospäin orientoituneita. Sisäänpäin orientoituneessa ryhmässä oleellisia tekijöitä ovat henkilökohtainen selviytyminen, ryhmän sisäiset voimavarat sekä koettujen ongelmien hyväksyminen ja niiden kanssa eläminen. Ulospäin orientoituneissa ryhmissä puolestaan pyritään saamaan aikaan yhteiskunnallisia muutoksia ja valvotaan jäsenten etuja. (Taitto 2001: 195.)

Ryhmädynamiikka muodostuu yksilön käyttäytymisestä. Yksilön käyttäytyminen muodostuu puolestaan hänestä itsestään, tilanteesta ja ympäristön vaikutteiden muodostamista kokonaisuudesta. Yksilö tuo ryhmään yksilölliset piirteensä ja pyrkimyksensä, joihin vaikuttavat hänen elämän kokemuksensa ja sen hetkinen elämäntilanteensa. Ryhmän jäsenet tulkitsevat ryhmän tapahtumia omalla tavallaan, jokainen on täten osallisena ryhmädynamiikan muodostumiseen. Ryhmädynamiikan muodostumiseen vaikuttavat suuresti ryhmän sisäiset vuorovaikutussuhteet. (Laine, Ruishalme, Salervo, Sivén & Välimäki 2004: 50-51).

Ryhmän dynamiikka mahdollistaa ryhmän kehittymisen. Ryhmän kehitysprosessia on kuvattu seuraavin vaihein. Muodollinen vaihe, tunteet pinnalla eli syttymisvaihe, onnellisuusvaihe, vallankumousvaihe, kypsyyssvaihe ja lopettamisvaihe. Muodollisessa vaiheessa ryhmän jäsenet

ovat varautuneita ja epävarmoja sekä kohteliaita toisilleen. Toisessa vaiheessa eli syttymisvaiheessa tutustutaan ja tarkkaillaan ryhmää ja sitoutuminen ryhmään hakee muotoaan. Onnellisuusvaiheessa ryhmän jäsenet huomaavat saavansa ajatuksilleen vastakaikua. Onnellisuusvaihe antaa yksilölle kokemuksen siitä, ettei ole yksin ongelmiansa kanssa. Vallankumousvaihe on ryhmän kannalta kriittisin vaihe, joka voi ryhmäprosessin aikana ilmetä. Tällöin ryhmän jäsenillä ei ole enää mitään annettavaa toisilleen, ryhmä polkee paikoillaan. Jos ryhmä jatkaa toimintaansa vallankumousvaiheen jälkeen edessä on kypsyysvaihe jolloin ryhmänjäsenet ovat entistä valmiimpia toimimaan yhdessä heikkouksista ja ärsykkeistä huolimatta. Lopettamisvaiheessa pyritään ryhmänjäseniä valmistamaan kiinteään ryhmän loppumiseen ja kannustamaan itsenäisyyteen ja suhteisiin ryhmän ulkopuolella. (Bonde Petersen 1996: 42-43).

Ryhmän tärkeimpänä työmuotona on ryhmäkeskustelu ja jäsenten välinen vuorovaikutus. Vertaisryhmän tärkein tehtävä on saattaa ryhmän jäsenet yhteyteen toistensa kanssa. He jakavat kokemuksiaan ja saavat siten tukea toisiltaan. Ryhmän jäsenet voivat huomata, miten muut ovat selvinneet vaikeista tilanteista ja mistä he ovat saaneet voimia. Ryhmän jäsentä voi auttaa jo tieto siitä, että on muitakin, jotka ovat kokeneet samaa. (Taitto 2002: 79,82.)

3.2.1 Ryhmätoiminnan vaikutuksia yksilölle

Kuntouttavia tekijöitä ryhmätoiminnassa ovat tiedon jakaminen, ryhmään kuuluminen, avautuminen ja hyväksyntä, toivon herättäminen ja löytäminen, samankaltaisuuden kokeminen, toisen auttamisen kokemus, ihmissuhde- ja sosiaalistaitojen oppiminen sekä sosiaalinen tuki. Ryhmässä tiedon jakaminen on laajempaa kuin kahdenkeskeisissä keskusteluissa. Erittäin tärkeässä roolissa on ryhmänjäsenten kokemuksiin perustuvan tiedon jakaminen. Jokainen ryhmänjäsen rikastuttaa keskustelua oman tietonsa, kokemustensa ja ajatustensa myötä. Välittävään ja huolehtivaan ryhmään kuuluminen antaa voimaannuttavan kokemuksen elämäntilanteessa, jossa kuulluksi tuleminen ja kokemusten jakaminen on luonnollisissa sosiaalisissa suhteissa estynyt. (Vilen ym. 2005: 202-204.)

Turvallinen ryhmä voi antaa mahdollisuuden avautumiselle sekä ryhmänjäsenten ymmärrys voi auttaa vapautumaan syyllisyydestä ja häpeästä. Ryhmätoiminta voi mahdollistaa toivon heräämisen ja löytämisen. Asioiden käsittelyssä eri vaiheessa olevien ryhmäläisten kokemukset asioiden voitettavuudesta luo toivoa asian selkeytymisestä. Ryhmänjäseniä yhdistävän ongelman tai tavoitteen avulla syntyy usein normaaliuden tunne. Tämä synnyttää kokemuksen ymmärretyksi tulemisesta ja siitä, ettei ole yksin asiansa kanssa. (Vilen ym. 2005: 202-204.)

Ryhmätoiminnan itsetuntoa kohentavana tekijänä voidaan pitää toisen auttamisen kokemusta. Tunne elämänhallinnasta saattaa lisääntyä autettavan roolista auttajan rooliin siirtyessä.

Ryhmässä yksittäinen jäsen voi peilata itseään ja vuorovaikutustaitojaan ja tätä kautta oppia ihmissuhde- ja sosiaalisia taitoja. Ryhmän tuoma sosiaalinen tuki voi olla voimavara, jonka avulla ryhmänjäsen jaksaa arjen yli seuraavaan tapaamiseen. Ryhmän kiinteys ja sen luoma kannustava ilmapiiri voivat olla oleellisia seikkoja muutokseen pyrittäessä. (Vilen ym. 2005: 202-204.)

3.2.2 Dialogisuus vuorovaikutuksessa

Vuorovaikutus on tilannesidonnainen prosessi, joka koostuu osallistujien vuorovaikutusteista. Vuorovaikutusteot voivat olla sanallisia ilmaisuja tai sanattomia, eleitä, ilmeitä, liikkeitä tai tekoja. Sanalliseen vuorovaikutukseen liittyy aina sanatonta viestintää. Kaikki ryhmässä tapahtuva näkyy myös vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen muutokset muuttavat muita tilanteen dynamiikkaan vaikuttavia tekijöitä, joiden muutokset taas vaikuttavat vuorovaikutukseen. (Jauhiainen & Eskola 1994: 69, 71.)

Vuorovaikutus on laaja käsite, joka sisältää yksilöiden, yhteisöjen ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutus voi olla monimuotoista. Se voi ilmetä esimerkiksi vallankäyttönä tai yhteistyönä. Vuorovaikutusta sosiaalialan työssä voidaan kuvata monilla eri termeillä, kuten dialogisuus, voimaantuminen, yhteistyö tai asiakaslähtöisyys. Vuorovaikutus perustuu oletukseen, että vuorovaikutussuhteessa olevat osapuolet ovat tasavertaisia keskenään. He määrittelevät yhdessä tilannetta ja etsivät yhdessä ratkaisuja. (Mönkkönen 2007: 15,18.)

Sosiaalinen vuorovaikutus voidaan jakaa viiteen tasoon, tilanteessa oloon, sosiaaliseen vaikuttamiseen, peliin, yhteistyöhön ja yhteistoimintaan. Näissä tasoissa olennaista ovat toisen perspektiivin, läsnäolon ja toiminnan tiedostaminen sekä toiminnan ennakointi ja organisointi suhteessa toisen toimintaan. Kolmessa ensimmäisessä tasossa aktiivisuus voi olla joko yksisuuntaista tai vastavuoroista. Muodoista kolmas ja neljäs edellyttävät vastavuoroisuutta ja jaettava päämäärää. Korkeammat tasot edellyttävät alempia ulottuvuuksia, mutta samassa tilanteessa voi tapahtua liikkumista eri tasoilla. (Mönkkönen 2001: 434.)

Yksi dialogisuuden tärkeimmistä elementeistä on vastavuoroisuus. Siinä jokainen pääsee luomaan tilannetta ja vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Vuorovaikutussuhteessa tämä tarkoittaa, että suhde nähdään molemminpuolisen ymmärryksen rakentamisena. Suhteessa kuljetaan molempien ehdoilla. Dialogissa on tärkeää hahmottaa vuorovaikutussuhde kokonaisuutena, jossa jokainen vaikuttaa omalta osaltaan vuorovaikutustilanteen kulkuun. Parhailtaan dialogisessa vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet oppivat ja voivat muuttaa mielipiteitään tai asenteitaan. (Mönkkönen 2007: 87,89, 100.) Dialogisuuden tavoitteena on tiedostava ja toimintakykyinen ihminen (Punkanen 2001: 52).

Dialogi edellyttää osapuolilta kykyä vuoronvaihtoon. Heillä on oltava kyky siirtyä puhujasta kuuntelijaksi ja kuuntelijasta puhujaksi. (Graae 1996: 51.) Kykyä kuunnella voidaan pitää dialogisen tilan syntymisen ensimmäisenä ehtona. Kyky kuunnella on tapahtuma, jossa kuulija asettuu avoimeen tilaan, jotta uusi ja yllättävä voisi paljastua hänelle. Kuulemisen taito on lähempänä kykyä hiljentyä kuin olla aktiivinen kuuntelija. (Pitkänen 1996: 58-59.)

Dialogisessa vuorovaikutussuhteessa toteutuu yhdessä kasvaminen. Ihmiset kohtaavat toisensa tasavertaisina kumppaneina, kumpikin kunnioittaen toisensa subjektiutta ja määräysvaltaa omaan elämään. (Punkanen 2001: 52.) Yksilön näkökulmasta subjektiutta tarkoittaa, että yksilö on tekijä omassa elämässään ja omassa toiminnassaan. Subjektina oleminen on tärkeää, koska jokainen haluaa olla merkittävä jossakin ympäristössä tai toiminnossa. Asiakastyössä subjektiuden tukeminen on tärkeää, jotta asiakas tuntisi olevansa mukana työskentelyssä ja asiantuntijana omassa elämässään. (Särkelä 1994.) Subjektiutta merkitsee siis sitä, että suhteen osapuolet ovat tasavertaiset ja yksilöä tuetaan auttamaan itse itseään. Subjekteina vuorovaikutuksen osapuolet toimivat yksilöinä yhteisössä. Tällöin kyse on luottamuksellisen suhteen rakentamisesta, joka perustuu rehellisyyteen, avoimuuteen ja keskinäiseen kunnioitukseen. (Punkanen 2001: 52.)

Dialogisessa suhteessa ei ole tarkoitus pyrkiä omasta näkökulmasta lähtevään ymmärtämiseen, vaan keskeistä on pyrkimys toisen näkökulman ymmärtämiseen ja oikeaan tulkintaan. Vuorovaikutussuhde on parhaimmillaan intersubjektiivinen suhde, joka tarkoittaa yhteyden antautumista. Tällöin toista ei esineellisteta, eikä häntä kohdella objektina. Subjektiutta mahdollistaa tietoisuuden ja kriittisyyden kehittymisen, sekä antaa erityisesti mahdollisuuden itsenäisiin valintoihin. Se merkitsee myös, että yksilö uskaltaa ottaa vastaan haasteen todellisuuden kohtaamisesta ja tekee näin itsestään subjektin. Vuorovaikutteisessa dialogissa yksilölle avautuu mahdollisuus havaita todellisuus ja määrittellä sitä. (Punkanen 2001: 52-53.) Suurin osa ihmisten välisestä kanssakäymisestä on keskustelua enemmän kuin dialogia. Keskustelutilanteelle on ominaista, että osapuolet esittelevät omia ajatuksiaan ja kuuntelevat toistensa ajatuksia ja näkemyksiä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole avautua kuuntelemaan siten, että jokin omassa maailmankäsityksessä muuttuisi. Yksi este dialogisen tilan muodostumiselle on se, että osapuolet ovat tehneet mielessään valmiit valinnat ja pitäytyvät niissä tiukasti. Keskustelu onnistuu hyvin, mutta dialogisuus jää puuttumaan. (Pitkänen 1996: 59,60.)

Dialogiselle tilalle on ominaista se, että se on jatkuvassa liikkeessä ja luo koko ajan itseään. Sitä ei voi ohjailta eikä voi tietää, mihin se johtaa. (Pitkänen 1996: 59.) Kun tavoitellaan dialogista vuorovaikutusta, liiallinen kaavamaisuus voi olla esteenä sen syntymiselle. Jos käytetään liian tarkkarajaisia kaavioita, ei helposti yllätä dialogin edellyttävään syvään ja vapaaseen asioiden tarkasteluun. Jos rajoja ei kyetä joustavasti väljentämään tilanteiden mukaan, ei keskustelu tavoita avointa spontaanisuutta eli informaalista vaihetta. (Heikkilä & Heikkilä 2001: 178.) Mikäli

keskustelua ohjataan liian kaavamaisesti eikä kyetä joustamaan asetetuista rajoista, ei dialogista syvyyttä keskusteluun synny.

4 SOSIAALINEN TUKEA

Sosiaalinen tuki on osa myönteistä sosiaalista vuorovaikutusta. Sosiaalinen tuki voidaan määritellä sellaiseksi sosiaalisissa suhteissa syntyväksi vuorovaikutustekijäksi, jolla on myönteinen vaikutus niin psyykkiseen kuin fyysiseen terveyteen. Sosiaalisen tuen piirteitä ovat ihmissuhteisiin kuuluvat asiat, kuten luottamus, huolenpito, rakkaus, empatia, arvostus ja vastavuoroisuus. Lisäksi määritelmään voidaan lisätä materiaallinen tuki, kuten raha tai erilainen avustaminen. (Heikkinen 2003: 883.) Cobbin (1976) mukaan sosiaalisen tuen ydin on sen stressiä vähentävä vaikutus ja sitä kautta myönteiset vaikutukset yksilön sosiaaliseen, psyykkiseen tai fyysiseen hyvinvointiin. (Viljamaa 2003: 25.)

Sosiaalinen tuki vaikuttaa myös vanhemmuuteen. Sosiaalinen verkko ja tuki vaikuttavat merkittävästi vanhemmuuden laatuun sekä äitinä ja isänä jaksamiseen. Cochranin ja Brassardin (1979) mukaan sosiaalinen verkko ja tuki vaikuttavat suoraan vanhemmuuteen neuvojen, palautteen ja roolimallien kautta sekä epäsuorasti lisäämällä vanhempien henkistä hyvinvointia. (Viljamaa 2003: 25-26.)

Sosiaalinen tuki voidaan määritellä ajallisesti lyhytkestoiseen tai pysyvään. Myös sen merkitys ja tärkeys vaihtelee. Sosiaalinen tuki tarvitsee sosiaalisia suhteita ollakseen olemassa. Sosiaaliset suhteet, niiden rakenne, lujuus ja laatu määrittävät puolestaan sen, millaista tukea on saatavilla. Sosiaalisten suhteiden myönteisyys tuen välittymiselle riippuu vastavuoroisuudesta, käytettävyydestä ja luotettavuudesta sekä siitä, kuinka yksilö käyttää sosiaalista suhdetta hyväkseen. Sosiaaliset suhteet voivat tarjota yksilölle tukevia voimavaroja. Emotionaaliset voimavarat auttavat yksilöä käsittelemään ja ilmaisemaan tunteitaan. Instrumentaalinen emotionaalinen tuki auttaa puolestaan selviytymään tunteiden taakasta. Samankaltaisuudesta saatava tuki voi antaa yksilölle voimavaroja kohdata tulevaa. Voimavaroja voidaan tarjota vahvistamalla yksilön itseluottamusta osoittamalla, että joku uskoo häneen tai mukaan ottamiselle, joka tuo yhteenkuuluvuuden tunteen. Sosiaalisista suhteista voidaan saada myös materiaalista, ajallista ja tiedollista tukea. (Williams, Barclay & Schmied 2004: 949.)

Sosiaalinen tuki voidaan nähdä myös negatiivisena. Vaikka tuki on positiivinen asia, vastaanottaja voi kokea sen negatiivisena. Tuen vastaanottaja voi kokea tuen negatiivisena jos ihmisten välillä on konflikteja tai jos vastaanottaja ei ole valmis vastaanottamaan tukea. Esimerkiksi kehoitus tupakoinnin lopettamiseen on positiivinen teko, mutta kehoituksen vastaanottaja voi pitää sitä negatiivisena. Sosiaalisen tuen tarjoaja ei välttämättä tiedosta, mitä

avun vastaanottaja tarvitsee tai hänellä ei ole tietoa ja kokemusta siitä, kuinka tarjota tukea, jolla on positiiviset seuraukset. (Hupcey 1998: 1234.)

Jotta tuella olisi positiivinen vaikutus, on tunnistettava yksilön tarpeet ja löydettävä keinot niihin vastaamiseen. Vastaanottajan ominaisuudet kuten sen hetkinen tila, tarjottujen resurssien ja oman itsen arvostaminen sekä hänen toimintansa vaikuttavat sosiaalisen tuen saantiin. Myös tuen tarjoajan ominaisuudet vaikuttavat sosiaaliseen tukeen. Oman itsen ja resurssien arvostaminen sekä suhde tuen vastaanottajaan ovat tärkeitä. (Williams ym. 2004: 949.)

4.1 Sosiaalisen tuen muodot

Heikkisen mukaan sosiaalinen tuki voidaan jakaa neljään osa-alueeseen. Emotionaalisella tuella tarkoitetaan tukea, jota saadaan pääasiassa perheenjäseniltä ja läheisiltä ihmisiltä. Tukeen kuuluu kokemukset empatiasta, huolenpidosta, rakkaudesta, hoitamisesta ja luottamuksesta. Arvostusta välittävä tuki taas koostuu enemmän tiedollisista tekijöistä kuten kannustuksesta, palautteesta ja arvioinnista. Tällaista tukea voidaan saada esimerkiksi ystäviltä, perheenjäseniltä, työtovereilta tai muualta yhteiskunnasta. Tiedollinen tuki sisältää neuvoja, kehotuksia tai ohjeita, jotka auttavat yksilöä toimimaan ja huolehtimaan henkilökohtaisista asioista ja tilanteista. Välineellisellä tuella tarkoitetaan materiaalsen avun, rahan tai ajan antamista. (Heikkinen 2003: 884.)

Ojala & Uutela luokittelevat sosiaalisen tuen kuuteen eri luokkaan: tunnetukeen, yhdessäoloon, instrumentaaliseen tukeen, tiedolliseen tukeen, toimimiseen vertailukohtana ja statustukeen. Tunnetuki on arvostusta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja myötätuntoa. Yhdessäolo perustuu myönteiseen vuorovaikutukseen ja toteutuu usein erilaisissa vapaa-ajan yhteisöissä ja perheen sisällä. Instrumentaalinen tuki sisältää asioita, jotka edistävät elämän hallintaa tai auttavat saavuttamaan tavoitteita. Viranomaiset ja asiantuntijat ovat tärkeitä instrumentaalisen tuen lähteitä. Tiedollinen tuki pitää sisällään neuvoja. Sen antaja voivat olla niin läheiset kuin asiantuntijatkin. Vertailukohtana omille ominaisuuksille toimivat usein läheiset ihmiset. Statustuki puolestaan saadaan niiden roolien kautta, joita yksilöllä on sosiaalisessa verkostossaan. (Ojala & Uutela 1993: 60.)

Sosiaalinen tuki voidaan myös määritellä korostamalla enemmän sen vuorovaikutuksellista luonnetta. Tuki on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa he sekä antavat että saavat henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea. Henkisellä tuella tarkoitetaan yhteistä aatetta, uskoa ja filosofiaa. Emotionaalisella tuella tarkoitetaan empatiaa, rakkautta ja kannustusta. Neuvoja ja opastusta saadaan puolestaan tiedollisen tuen kautta. Toiminnallisen tuen kautta saadaan erilaisia palveluja ja kuntoutusta ja aineellisen tuen kautta rahaa, apuvälineitä tai lääkkeitä. (Kumpusalo 1991: 14.)

Sosiaalinen tuki voi olla joko suoraa henkilöltä toiselle annettua tai epäsuoraa, järjestelmän kautta annettua tukea. Pienissä yhteisöissä, kuten perheessä, vuorovaikutus on suoraa ja tuki persoonallista. Yhteiskunnan antama tuki esimerkiksi sosiaaliturva on epäsuoraa tukea ja tydyttää väestön perustarpeet. (Kumpusalo 1991: 14.)

Lähdimme työssämme keräämään tietoa sosiaalisen tuen välittymisestä Ojala & Uutelan teorian pohjalta. Havainnoimme sitä, millaista tukea naiset saivat ryhmätoiminnasta vuorovaikutuksen kautta ja kuinka sosiaalinen tuki näyttäytyi Ojala & Uutelan määrittelemien muotojen kautta. Ojala & Uutelan teoria sopi parhaiten työhömmä sen monipuolisuuden vuoksi. Heidän teoriassaan otetaan huomioon myös statustuki, jonka näemme tässä yhteydessä tarkoittavan vertaisen roolia ja sen kautta saatavaa tukea. Vertaisen roolissa ryhmän jäsenet toimivat sekä antajana että vastaanottajana. He antavat tukea muille omien kokemustensa kautta ja saavat tukea muilta samoja asioita kokeneilta. Vertaisen roolin kautta ryhmän jäsen voi kokea yhteenkuuluvuutta sekä kuulluksi ja hyväksytyksi tulemisen tunteita (Niku & Sarinko 2004: 22). Jätimme Ojala & Uutelan mallista pois vertailukohtana toimimisen, koska emme pystyneet havainnoimaan sitä, kuinka naiset peilasivat omia ominaisuuksiaan muiden ryhmän jäsenten ominaisuuksiin.

4.2 Sosiaalinen tuki vertaisryhmässä

Sosiaalista tukea on kuvattu välittämisen tunteeksi, jota saa ihmisiltä, jotka ovat kokeneet paljon ja pystyvät ymmärtämään aidosti yksilön ongelmia. Sosiaalisen tuen malli ryhmissä voidaan ymmärtää kanssakäymisenä, jossa jaetaan, kuulutaan ja välitetään. Yhteenkuuluvuuden ja välittämisen kokemukset puolestaan vahvistavat itseturtoa. (Hildingh ym. 1995: 227.)

Verkostoilla voi olla suuri merkitys sosiaalisen tuen antajana ja vaikuttavin tuki on toimimista yhdessä. Ihmiset tuntevat saavansa eniten tukea henkilöiltä, jotka auttavat heitä myös tunteiden käsittelyssä ja sitä kautta saamaan käyttöön psyykkiset voimavaransa. Sosiaalisten verkostojen kautta saatava tuki on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa elämäntilanne on muuttunut tavalla tai toisella. (Himberg & Jauhiainen 1998: 174.)

Sosiaalinen tuki näyttäytyy tutkimusten mukaan positiivisena ja suurena osana vertaisryhmää. Tähän voi kuitenkin vaikuttaa se, että ihmiset, jotka etsivät aktiivisesti tukea, ovat myös valmiita vastaanottamaan sitä. Ihmiset, jotka tukea etsivät, ovat myös ulospäin suuntautuneita ja voivat pyrkiä suurentamaan omaa jo olemassa olevaa sosiaalista verkostoaan. (Hildingh ym. 1995: 230.)

Sosiaalinen tuki vertaisryhmässä voidaan ymmärtää luottamuksellisena kokemusten jakamisena ja siitä syntyvänä yhteenkuuluvuuden tunteena, joka vahvistaa itseluottamusta. Hyväksyvä ja

välittävä ympäristö on ryhmän jäsenille tärkeää. Avoin ja estoton ilmapiiri mahdollistaa tunteiden ja kokemusten ilmaisemisen. Kokemusten jakaminen ja yhteenkuuluvuuden kokeminen auttavat myös selviämään menneisyydestä ja nauttimaan nykyhetkestä. Lisäksi luottamus tulevaisuuteen voi kasvaa. (Hildingh ym. 1995: 230.)

Opinnäytetyössä Arjesta helmi- äitiryhmä -vertaistukiryhmä vanhemmuuden tukemiseen Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijat Oksanen, Peippo ja Suhonen tutkivat vertaistukiryhmän vaikutuksia äitien jaksamiseen. Ryhmätapaamisia oli järjestetty viisi ja ne käsittelivät erilaisia teemoja kuten kasvatus ja rajojen asettaminen, lasten yleisimmät sairaudet sekä äidin ja lapsen välinen vuorovaikutus. Projektin pohjalta nousi esille, että äidit tarvitsevat vertaistukiryhmästä saatavaa tukea vanhemmuuteensa. Äidit kokivat saaneensa tukea toisiltaan äitiyhteensä. Samankaltaisissa elämäntilanteissa äidit kokivat vertaistuen merkityksen suuremmaksi. (Oksanen, Peippo & Suhonen 2004.)

Sosiaalisen tuen voidaan sanoa näyttelevän suurta roolia vertaisryhmätoiminnassa. Sillä on myös todettu olevan myönteisiä vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Tästä syystä halusimme lähteä tutkimaan tuen välittymistä Ehjä Perhe - hankkeen järjestämässä vertaisryhmätoiminnassa. Mielestämme sosiaalisen tuen muodot kuvaavat parhaiten kohderyhmämme saamaa tukea vertaisryhmätoiminnasta.

5 TUTKIMUSONGELMAT

Opinnäytetyömme tarkoitus on tuottaa tietoa sosiaalisen tuen välittymisestä vertaistukiryhmän jäsenten välillä.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

Millaisia sosiaalisen tuen muotoja on havaittavissa?

Millaista tukea vertaistukiryhmään osallistuja saa muilta ryhmän jäseniltä?

Miten sosiaalisen tuen muodot ilmenevät vertaisten välisessä vuorovaikutuksessa?

- ryhmän jäsenten välillä havaittava kokemusten jakaminen
- ryhmän jäsenten välillä havaittava neuvojen ja tietojen jakaminen
- millä tavoin arvostus, yhteenkuuluvuus ja myötätunto välittyvät vertaisten välillä
- vertaistukiryhmässä havaittava elämänhallintaa tukeva kannustus ja rohkaisu

Yhdessäolo perustuu Ojala & Uutelan mukaan myönteiseen vuorovaikutukseen. Havainnoimme ryhmän sisäistä vuorovaikutusta ryhmän jäsenten toiminnan kautta. Statustukea saadaan Ojala & Uutelan mukaan erilaisten roolien kautta. Kiinnitämme siis huomion siihen, kuinka ryhmän jäsenet jakavat omia kokemuksiaan. Tiedollinen tuki pitää sisällään neuvoja ja tiedon jakamista,

joten havainnoimme niiden esiintymistä ryhmän jäsenten puheessa. Arvostus, yhteenkuuluvuus ja myötätunto liittyvät tunnetukeen. Näitä asioita havainnoimalla, saamme tietoa tunnetuen välittymisestä. Instrumentaalinen tuki puolestaan sisältää asioita, jotka edistävät elämänhallintaa. Havainnoimme kannustavien kommenttien määrää ja niiden suuntautumista, koska koemme kannustuksen ja rohkaisun edistävän elämänhallinnan tunnetta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkielmamme on toteutettu laadullisen tutkimuksen menetelmin. Tutkimusmenetelmänä olemme käyttäneet osallistuvaa havainnointia. Havainnoinnin tukea olemme kenttämuistiinpanojen lisäksi käyttäneet strukturoitua havainnointilomaketta (Liite 1). Aineiston analysoinnissa olemme käyttäneet menetelmänä teorialähtöistä sisällönanalyysia.

6.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Havainnointi voidaan jakaa neljään osallistumisasteeseen: havainnointiin ilman varsinaista osallistumista, osallistuvaan havainnointiin, osallistavaan havainnointiin eli toimintatutkimukseen sekä piilohavainnointiin (Grönfors 1985: 87). Opinnäytetyö on toteutettu osallistuvana havainnointitutkimuksena. Osallistuvassa havainnoinnissa vuorovaikutus tapahtuu hyvin pitkälle tutkittavien, havainnoitavien henkilöiden ehdoilla. Tutkijan pitäisi vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkittaviinsa. (Grönfors 1985: 93.) Tarkoituksemme ei ollut vaikuttaa ryhmän jäseniin vaan kerätä tietoa sosiaalisen tuen välittymisestä.

Havainnoinnin avulla voidaan kytkeä saatu tieto paremmin sen kontekstiin, koska asiat nähdään niiden oikeissa yhteyksissä. Lisäksi on osoitettu, että havainnoinnin avulla on mahdollista tuoda helpommin esille varsinainen normiin liittyvä käytös. Kyselyn tai teemahaastatteluiden avulla taas esille tuodaan helposti johonkin ilmiöön tai asiaan liittyvät normit eikä niinkään normeihin liittyvää käytöstä. (Grönfors 2001: 127.)

Monet tutkijat pitävät nauhurin käyttöä ainoana hyvänä tiedontaltiointimenetelmänä. Nauhurin käytöllä on kuitenkin hyvät ja huonot puolensa. Hyviä puolia Grönforsin mukaan on se, että tiedon voi taltioida sanatarkasti ja siihen voi palata uudestaan. Nauhurin avulla voidaan myös välttää muistin pettämiseen liittyviä ongelmia. Kun tiedot ovat nauhurilla, ei asioita tarvitse muistaa sanatarkasti. Valikoinnin merkitys on myös vähäisempi nauhuria käytettäessä. Saatu tieto tallentuu sellaisenaan eikä tutkijan sen hetkisen valikoinnin perusteella. Nauhurin avulla saatua aineistoon voidaan palata uudelleen ja uudelleen. Kun nauhoja kuunnellaan uudestaan, voi esille tulla asioita, jotka ovat edellisillä kerroilla jääneet huomioimatta. Sen lisäksi, että nauhoihin on mahdollista palata uudestaan, nauhurin avulla saadaan käyttöön suorja lainauksia.

Ilman nauhurin käyttöä on miltei mahdotonta tallentaa puhetta sanatarkasti. Lisäksi nauhoittamalla saadaan yleensä paljon monipuolisempaa materiaalia kuin käsin tehdyissä muistiinpanoissa. Käsin tehtyihin muistiinpanoihin vaikuttaa tutkijan sen hetkinen kiinnostus, kun taas nauhalle tallentuu kaikki materiaali. (Grönfors 1982: 137-138.)

Nauhurin käytöllä on myös negatiivisia vaikutuksia. Nauhurin esillä pitäminen vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen ja näin ollen myös saadun tiedon laatuun. Nauhurin käyttöön voi liittyä myös teknisiä ongelmia. Vaikka teknologia on kehittynyttä ja laitteet varmoja käyttää, voi taltiointitilanteessa kuitenkin ilmetä ongelmia nauhurin käytön kanssa. Tekniset viat voivat pilata taltioinnin. Nauhojen analysointi taas on työlästä ja aikaa vievää. Nauhalle on helppo kerätä suuri määrä materiaalia mutta saadun tiedon käyttäminen on haasteellista. Tietojen salassapito nousee myös esille nauhurin käytön negatiivisia puolia pohdittaessa. Jos nauhat joutuvat väärin käsiin, niitä on ulkopuolisen huomattavasti helpompi tulkita kuin käsintehtyjä kenttämuistiinpanoja. (Grönfors 1982: 138.) Havainnointitilanteessa emme käyttäneet nauhuria, koska emme halunneet sen vaikuttavan tutkittavien käyttäytymiseen. Samasta syystä emme käyttäneet videointia.

Havainnoinnissa käytimme apuna etukäteen valmisteltua havainnointilomaketta, joka auttoi kiinnittämään huomiota oikeisiin asioihin. Lomakkeen lisäksi teimme tarkentavia kenttämuistiinpanoja. Ryhmätapaamisten jälkeen kävimme materiaalit yhdessä läpi ja vertasimme havaintojamme sekä reflektoimme. Ryhmätapaamisten jälkeen purimme ryhmän tapahtumia yhdessä muiden ryhmien ohjaajien kanssa. Nauhoitimme nämä keskustelut ja litteroimme ne tekstimuotoon. Näistä purkukeskusteluista saimme tukea havainnoillemme. Käytimme ohjaajien purkukeskusteluja osana aineistoamme, jotta saimme lisämateriaalia ja tutkielmallemme lisää luotettavuutta. Havainnoitsijalla ei ole välttämättä kykyä todeta kaikkea relevanttia havainnoitavasta asiasta, vaan häneltä voi jäädä huomaamatta merkityksellisiä seikkoja (Eskola 2003: 102).

Mitä kirjataan ja missä muodossa on asia, jota tulee pohtia tutkimuksen tarkoituksenmukaisuuden pohjalta. Ainakin kahdenlaisia muistiinpanoja tarvitaan. Ensinnäkin tarvitaan tietoa varsinaisesta vuorovaikutuksesta, mitä osallistujat tekevät ja sanovat, muiden reaktiot ja muu välitön informaatio, joka liittyy itse vuorovaikutustilanteeseen. Lisäksi on tarpeellista kirjata kontekstitietoja siitä, missä tilanteessa vuorovaikutus tapahtui ja millaisia olosuhdetekijöitä tilanteessa oli, jotka vaikuttivat varsinaiseen tapahtumaan. Näitä voi kutsua päiväkirjamerkinnöiksi tai taustatiedoiksi ja ne kytketään varsinaiseen suoraan tietoon. Kontekstitieto on pidettävä erillään varsinaisesta tiedosta, jolloin voidaan tarkastella esimerkiksi erilaisia käyttäytymismalleja eri konteksteissa. (Grönfors 2001: 135-136.) Havainnointilomakkeisiin kirjasimme havaintojen lisäksi aihe-alueet, joista keskusteltiin, jotta havainnot voitaisiin liittää oikeaan kontekstiin.

Muistiinpanojen tekeminen on eräänlaista esianalyysia. Kaikesta havaitusta ei pidetä kirjaa, eikä näin ole tarkoituskaan. Kirjauksessa on noudatettava tarkoituksenmukaisuusperiaatetta. Kirjataan se, mikä on olennaista tutkittavan asian kannalta. Valikointi tapahtuu siis jo siinä, mitä kirjataan. Valikointi on analyysia, jossa tutkijan roolissa järjen keinoin valitaan tutkimuksen kannalta olennainen aineisto muistiinpanoiksi. (Grönfors 2001: 136.)

Määrittelimme strukturoituun havainnointilomakkeeseen luokat havainnoille, jotka perustuivat Ojala & Uutelan luokitteluun sosiaalisen tuen muotoihin. Systemaattisessa havainnoinnissa kirjataan muistiinpanoja luokkiin kuuluvien havaintojen esiintymisestä. Havainnointilomakkeen laatiminen ei ole Colin Robsonin mukaan helppoa. Havainnointilomake tulee testata etukäteen, jotta saadaan tietoa lomakkeen riittävästä reliabelista ja validista. (Robson 2001: 148-149.) Testasimme havainnointilomakkeemme ennen varsinaisten ryhmätapaamisten alkua perheleirillä vertaisryhmän kokoontuessa. Teimme lomakkeeseen yhden muutoksen, tarkensimme statustukeen liittyvien havaintojen kohdetta. Lomakkeen tietoja emme käytä työssämme ja lomake tuhottiin tehtyämme siihen tarvittavat muutokset.

Tekemästämme havainnointilomakkeesta käy ilmi asiat, joihin kiinnitämme huomiota ja joita havainnoimme. Koska tavoitteenamme on selvittää sosiaalisen tuen välittymistä, asiat joihin kiinnitämme huomiota, rakentuvat sosiaalisen tuen ilmenemismuotojen ympärille. Statustukea havainnoitaessa kiinnitimme ryhmän jäsenten puheissa huomiota omien kokemusten jakamiseen. Esimerkiksi siihen kertoivatko ryhmän jäsenet kokemuksiaan siitä, miltä tuntuu kun mies on vankilassa? Miltä tuntuu hoitaa lapsia yksin kotona? Minkälaista roolia vankila näyttelee heidän elämässään? Kuinka vankeusrangaistus on vaikuttanut heidän elämäänsä? Tiedollisen tuen havainnoinnissa kiinnitimme huomiota siihen, kuinka ryhmän jäsenet neuvoivat toisiaan ja jakoivat tietojaan sekä kokemuksiaan. Instrumentaalista tukea havainnoimme kannustuksen ja rohkaisun kautta. Kannustavatko ja rohkaisevatko ryhmän jäsenet toisiaan ja millä tavoin?

Yhdessäoloa havainnoimme ryhmän toiminnan kautta. Kiinnitimme huomiota jäsenten osallistumisen jakautumiseen, puheenvuorojen järjestykseen sekä siihen, kenelle puhe oli suunnattu. Hyvä vuorovaikutus on kuuntelemista ja kuulluksi tulemistä.

Tunnetuessa havainnoimme arvostusta, yhteenkuuluvuutta ja myötätuntoa. Myötätunnossa tarkkailimme sitä, kuinka jäsen lohdutti muita ryhmäläisiä tai osoitti elein tai sanoin ymmärrystä. Arvostuksen koemme ilmenevän silmiin katsomisena, kuuntelemisena ilman keskeytystä ja tilan antamisena toiselle. Näihin asioihin kiinnitimme huomiota arvostuksen välittymistä tarkkaillessamme. Yhteenkuuluvuutta tarkastelimme ryhmän kiinteyden kautta. Noudattivatko ryhmän jäsenet yhteisiä sääntöjä ja pyrkivätkö he yhteiseen päämäärään. Näitä asioita havainnoimme esimerkiksi ryhmään saapumisen täsmällisyyden sekä tehtäviin ja keskusteluun osallistumisen kautta. Lisäksi havainnoimme jäsenten ilmaisuja ryhmään

osallistumisen mielekkyydestä. Ryhmän kiinteyttä voi kuvata esimerkiksi jäsenten halulla ja motivaatiolla kuulua ryhmään (Viestitään ryhmässä).

Vertaisryhmätoiminta aloitettiin ja päätettiin viikonlopun kestäneillä perheleireillä. Vertaistukiryhmä kokoontui kahdeksan kertaa kerran viikossa maaliskuussa 2008. Ryhmätoiminta oli teemoiteltua. Käsiteltävinä asioina olivat vankeus, erilaiset riippuvuudet, vanhemman näkökulma, tunteet, oma selviytyminen ja jaksaminen sekä perhe. (Liite 3.) Aiheita käsiteltiin keskustellen ja erilaisilla toiminnallisilla harjoituksilla. Lisäksi äidit saivat kotiin pohdittavaksi erilaisia kysymyksiä aihealueista.

Vertaisryhmät noudattivat tiettyä runkoa. Ryhmät aloitettiin tunnesäätillä, jossa äidit kertoivat erilaisten kuvien avulla tunteistaan ja ajatuksistaan. Tämän jälkeen käsiteltiin ryhmäkerran teemaa. Ryhmät päätettiin erilaisten harjoitusten avulla. Niiden avulla koottiin ajatuksia ja tunnelmia ryhmäkerrasta sekä odotuksista seuraavalle viikolle.

6.2 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja sitä kautta tuottaa uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta. Aineisto pyritään analyysin avulla tiivistämään ilman, että siitä kadotetaan aineiston sisältämä informaatio. Informaatioarvoa pyritään sen sijaan kasvattamaan luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 2000: 137.)

Laadullinen analyysi koostuu Alasuutarin mukaan kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämävaihe voidaan myös jakaa kahteen osaan. Ensiksi aineistoa tarkastellaan teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Aineisto tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Toisessa vaiheessa havaintoja yhdistetään suurempiin kokonaisuuksiin yhteisten piirteiden tai nimittäjien mukaan. (Alasuutari 1999: 40.)

Toinen vaihe laadullisessa analyysissä on arvoituksen ratkaiseminen. Vaihetta voidaan kutsua myös tulosten tulkinnaksi. Tämä merkitsee sitä, että tuotettujen johtolankojen ja vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tulkinnassa viitataan muuhun tutkimukseen ja kirjallisuuteen. (Alasuutari 1999: 44,46.)

Perinteisessä laadullisen aineiston analyysissä on pitäydytty aineistosta nousseiden johtopäätösten kuvailussa. Tällöin aineistoista on analyysin avulla pyritty etsimään yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia. Uudemmissa analyysitavoissa keskitytään sen sijaan aineiston eroihin ja

moninaisuuteen, jolloin aineiston analyysi on väistämättä tarkempaa ja aineistolähtoisempää kuin ennen. (Eskola & Suoranta 2000: 139.)

Sisällönanalyysi on perusmenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Siinä valitaan tarkkaan rajattu, kapea ilmiö, jota tutkitaan ja kerrotaan siitä kaikki mitä saadaan irti. Tämän jälkeen aineisto joko luokitellaan, tyypitellään tai teemoitellaan ja lopuksi kootaan yhteen. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 93-95.) Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla voidaan analysoida kirjoitettua ja suullista kommunikaatiota. Lisäksi voidaan tarkastella asioiden ja tapahtumien merkityksiä, seurauksia ja yhteyksiä. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003: 21.)

Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Teorialähtöisessä eli deduktiivisessa analyysissä aineisto luokitellaan aikaisemman viitekehyksen perusteella, joko teorian tai käsitejärjestelmän pohjalta. Tutkimuksessa kuvaillaan tämä malli ja määritellään kiinnostavat käsitteet sen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 99,110,116.) Teoreettinen viitekehys määrää sen, millaista menetelmää analyysissä käytetään (Alasuutari 1994: 74). Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi teorialähtöisen sisällönanalyysin, koska aineistomme on kerätty teorialähtöisesti. Sosiaalisen tuen muodot määrittivät havaintojemme kohteet sekä loivat kehyksen aineiston analyysille. Teorialähtöisessä analyysissä ilmiöstä jo tiedossa olevat asiat määrittelevät sen, miten aineiston hankinta järjestetään ja miten tutkittava ilmiö määritellään käsitteenä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 100-101).

Teorialähtöinen analyysi aloitetaan analyysirungon muodostamisella. Se voi olla strukturoitu, hyvin tarkasti analyysiä ohjaava tai väljä. Jos runko on väljä, analyysi muistuttaa osittain aineistolähtöistä analyysiä. Strukturoidun analyysirungon avulla taas voidaan muun muassa testata teoriaa uudessa kontekstissa. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003: 30-31.) Analyysirunkomme on strukturoitu sosiaalisen tuen teorian pohjalta. Luokittelimme aineistoa ensin ryhmiin sosiaalisen tuen muotojen mukaan ja sen jälkeen ryhmäkertojen mukaan.

Laadulliseen aineistoon voidaan soveltaa myös kvantitatiivista analyysiä, kvantifiointia, jossa aineisto luokitellaan ja taulukoidaan. Aineiston analyysiä ei tule kuitenkaan lopettaa kvantifioinnin jälkeen. Tuolloin aineistosta saattaa jäädä paljon oleellista hyödyntämättä. Luokittelua helpottaa mahdollisimman selkeiden luokittelukriteerien eli tulkintasääntöjen laatiminen. (Eskola & Suoranta 2003: 164-166.)

6.3 Tutkimuksen aikataulu

Saimme idean opinnäyteyöhömme keväällä 2007 Laurea- ammattikorkeakoulun hankeinfossa. Hankeinfossa esiteltiin Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe-hanke ja kiinnostuimme siitä heti. Olemme molemmat käyneet kriminaali- ja päihdetyön syventävät opinnot ja halusimme

tehdä opinnäytetyömme opintoihin liittyen. Naisten vertaistukiryhmän valitsimme, koska olimme kiinnostuneita työskentelemään aikuisten kanssa johtuen aiemmasta kokemuksestamme lasten kanssa työskentelystä.

Seuraavana syksynä lähdimme pohtimaan tulevaa työtämme ja tarkentamaan aihetta. Syksyllä osallistuimme myös vankiperheiden vertaisryhmänohjaaja koulutukseen. Koulutus muodostui luennoista, käytännönharjoituksista, ryhmäkeskusteluista sekä ryhmä- ja yksilötöistä. Koulutus piti sisällään erilaisia asiakokonaisuuksia muun muassa perhe lapsen hyvinvoinnin taustalla, lapsen näkökulma vanhempien vankeuteen, lapsen selviytymiskeinot, apua tarvitsevan lapsen kohtaaminen, vanhemmuus, vertaistoiminnan perusteet, toiminnalliset menetelmät sekä ryhmänvetäjän rooli. Aiheemme tarkentui sosiaalisen tuen välittymisen havainnointiin tammikuussa 2008 ja esitimme suunnitelmamme kuun lopussa. Tammikuussa aloitimme myös ryhmätoiminnan ja perheleirien suunnittelun yhdessä Ehjä Perhe- hankkeen työntekijöiden kanssa.

Ryhmistä kerätyn aineiston analysoinnin aloitimme keväällä 2008 ryhmätoiminnan loputtua. Purimme aineiston ensin ryhmäkertojen mukaan, jonka jälkeen tutustuimme aineistoon huolellisesti ja jaoimme havaintomme sosiaalisen tuen muotojen mukaan. Tämän jälkeen jaoimme aineistomme vielä ryhmäkerroittain, jotta saimme tietää, mitä tukea kerroilla välittyi ja kuinka paljon. Tuen muotojen välittymisen määrät esitämme työssämme myös taulukkoina asian selkiyttämiseksi.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Sosiaalista tukea välittyi havaintojemme mukaan jokaisella ryhmätapaamisella. Aineistomme mukaan sosiaalisen tuen muodoista eniten esiin nousivat statustuki ja tunnetuki. Tiedollista tukea emme sen sijaan havainneet vertaisten välisessä keskustelussa ollenkaan. Ryhmän jäsenet saivat tiedollista tukea ainoastaan ryhmän ohjaajilta.

7.1 Ensimmäinen ryhmäkerta

Ensimmäisen ryhmäkerran tarkoituksena oli asettaa yhdessä ryhmän jäsenten kanssa toiminnalle tavoitteet, sopia yhteiset säännöt sekä keksiä ryhmälle nimi. Tavoitteita ryhmän jäseniltä nousi paljon ja ne olivat lähinnä henkilökohtaisia toiveita. Yhteiset säännöt löytyivät helposti ja ryhmä nimettiin yksimielisesti Linna Leskien ryhmäksi.

Äiti A avasi vertaisten välistä keskustelua kysymällä muilta ryhmän jäseniltä heidän perhetilanteistaan. Naiset kertoivat perheidensä tilanteista ja keskustelun avannut äiti A totesi:

”Uusioperheitä ollaan kaikki.”

(Kenttämuistiinpanot 4.3.2008)

Äiti B jatkoi keskustelua ja kertoi, että heillä on tarkoitus asua yhdessä perheenä miehen vapauduttua. Äiti A nyökkäsi ja kertoi tähtäävänsä samaan, yhdessä perheenä asumiseen. Hän myös kertoi haluavansa perheen ilmapiirin olevan avoin. Äiti B jatkoi lausetta ja kertoi haluavansa samaa. Äiti B kertoi keskustelun lomassa haluavansa perheneuvontaan perheen tilanteen tukemiseksi. Äiti A kirjasi idean ylös. Ryhmän jäsenet saivat statustukea samankaltaisten kokemusten kautta.

Myös ohjaajien välisestä purkukeskustelusta nousi esille vertaistuen välittyminen vertaisten avaamassa keskustelussa.

”Sit lähti ihan hyvin tää tällänen, pikkusen sitä vertaistukee. Äiti A lähti niinku kyseli toisilta äideiltä sitä, minkälaiset heidän perheet, millä kokoonpanolla asutaan. Ja tavallaan äiti A lähti siinä sitä keskustelua viemään eteenpäin...Se oli ihana avaus. Kyllä siinä tuli heti ekalla kerralla.”(vertaistukea)

(Ryhmän ohjaajien purkukeskustelu 4.3.2008)

Ryhmän lopetuksessa käytettiin tunnekortteja. Ryhmän jäsenten tuli valita erilaisia tunteita kuvaavista korteista toinen kuvaamaan tunnelmaa ensimmäisen kerran jälkeen ja toinen kuvaamaan tunnelmaa seuraavaa kertaa ajatellen. Tunteet, joilla ryhmän jäsenet kuvasivat tunnelmiaan ensimmäisen kerran jälkeen, olivat: levollinen, luottavainen ja tyytyväinen. Innostunut, turvallinen ja iloinen kuvasivat jäsenten tunnelmia seuraavaa kertaa ajatellen. Ryhmänohjaajien purkukeskusteluista kävi myös ilmi ryhmän jäsenten mielekkyys ryhmään kuulumisesta.

”...hirveen hyvillä mielin ryhmä päätettiin ja kovin innokkaasti seuraavaa viikkoa jäivät niinku odottamaan.”

(Ryhmän ohjaajien purkukeskustelu 4.3.2008)

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni ensimmäisellä kerralla puhujaan päin katsomisena ja tilan antamisena, kukaan ei puhunut toisen päälle. Myötätunto ei ilmennyt sanallisina ilmauksina vaan nyökkäyksinä, jotka kohdistuivat puhujalle. Nämä nyökkäykset tulkitsimme ymmärryksen osoittamiseksi. Yhteenkuuluvuus ilmeni havaintojemme mukaan keskusteluihin osallistumisena ja

tehtävien tekemisenä, johon kaikki ryhmän jäsenet osallistuivat aktiivisesti. Ensimmäisellä kerralla ei ollut havaittavissa instrumentaalista ja tiedollista tukea.

Perhetilannetta koskevaa keskustelua lukuun ottamatta kaikki puheet olivat suunnattu ryhmän ohjaajille, jotka johtivat pääsääntöisesti keskustelua. Ainoastaan keskustelu perheiden tilanteista sai alkunsa vertaisen aloitteesta. Keskustelut, joita ryhmässä käytiin, koostuivat pääasiassa ryhmän jäsenten puheenvuoroista. Puheenvuorot jakoutuivat tasaisesti ryhmän jäsenten kesken, jokainen kertoi oman mielipiteensä vuorollaan.

7.2 Toinen ryhmäkerta

Toisen ryhmäkerran teemana olivat vankeuteen liittyvät asiat. Pohdittavia ja käsiteltäviä asioita olivat vankeuden uusiutuminen, lähestyvän vapautumisen vaikutus mielialaan sekä ymmärrys puolison tilanteesta. Toiminnallisena osuutena käytettiin maalausta ja naisten tehtävänä oli maalata mielenmaisemaa elämäntilanteeseen ja käytyihin keskusteluihin liittyvistä ajatuksista.

Äiti B nosti heti ryhmäkerran alussa esille odotuksensa saada uusia näkökulmia naisperspektiivistä. Hän myös mietti kuinka voisi jatkaa ajatusten vaihtamista näiden kahdeksan ryhmätapaamisen jälkeen. Äiti B korosti myös ryhmän tärkeyttä itselleen.

”Tää on nyt mun juttu.”

(Havainnointilomake 11.3.2008)

Ryhmän jäsenet keskustelivat muun muassa siitä, kuinka vaikeaa on puhua vaikeista asioista puolison kanssa puhelimessa. Äiti C viittasi puheessaan siihen, kuinka vähän aikaa on puhua ja äiti B siihen, kuinka puolestaan puolison on vaikea puhua vankilassa oman rauhan puutteen vuoksi.

Keskustelua syntyi myös siitä, kuinka naisten omat perheet ja läheiset olivat ottaneet vastaan ja hyväksyneet heidän puolisonsa. Kokemukset ja nykyiset tilanteet vaihtelivat. Kahden naisen välille syntyi kuitenkin yhteinen kokemus siitä, kuinka perhesuhteet voivat muuttua puolison vankeuden myötä.

Äiti A kertoo, ettei ole veljensä kanssa ollenkaan väleissä. Äiti B: ”meillä on sama, äiti käänsi veljen mua vastaan.”

(Havainnointilomake 11.3.2008)

Ryhmän jäseniä yhdisti miehen vankeuden lisäksi kulttuurierot. Naiset keskustelivat kulttuurien erilaisuudesta ja siitä, kuinka vaikea on välillä tulla toimeen ja ymmärtää kaikkia sääntöjä ja tapoja. Eroavaisuudet aiheuttivat usein riitoja ja ymmärtämättömyyttä. Ryhmän jäsenet tukivat toinen toisiaan omien kokemustensa kautta.

”Ei niit voi aina ymmärtää, ne on niin kaukana meidän kulttuurista”.

(Havainnointilomake 11.3.2008)

Ohjaajien purkukeskusteluista ilmeni vertaisten välinen kokemusten jakaminen samankaltaisista tilanteista liittyen vaikeisiin tilanteisiin parisuhteessa.

”... ettei äiti A:lle jää se tunne, okei et heillä on tällai kaikki ihan kummallista... ja sitten äiti B tasapainoitti. Sillon ku hänen puolionsa käytti(päihkeitä), niin se elämä heillä oli samantyyppistä hullunmyllyä kun äiti A:lla ja hänen puolisoallaan on nyt...”

(Ohjaajien purkukeskustelu 11.3.2008)

Ohjaajien purkukeskustelussa ilmeni kuinka muiden kokemusten kuuleminen rohkaisi ryhmän jäseniä kertomaan omista henkilökohtaisista asioistaan. Ryhmässä keskusteltiin vaikeista asioista, jotka liittyivät naisten elämään.

”...nyt ne niinku nostettiin pöytään...he rohkaistuivat kertomaan mitä tässä niinkun itse kullakin on..”

(Ohjaajien purkukeskustelu 11.3.2008)

Toisella ryhmäkerralla oli havaittavissa muutamia kannustavia kommentteja. Parisuhteeseen liittyvien kannustavien kommenttien taustalla oli havaittavissa naisen aseman vahvistaminen parisuhteessa.

”Tarviiko kaikkee muistaakkaan”.

”Älä anna liikaa periks.”

”Ei niit voi aina ymmärtää.”

(Havainnointilomake 11.3.2008)

Ohjaajien purkukeskustelussa ilmeni myös se, kuinka naiset tukivat toinen toisiaan ja kannustivat pitämään puoliaan parisuhteessa.

”Äiti B mun mielestä siihe antoi hyvää vertaistukea äiti A:lle... yritti varmaan sanoo et älä niele kaikkee, pistä hanttiin.”

(Ohjaajien purkukeskustelu 11.3.2008)

Miehen vankeuteen ja perheen tilanteeseen liittyvä kannustava kommentti liittyi toivoon ja tulevaisuuden uskoon.

”Toivoa pitää aina olla.”

(Havainnointilomake 11.3.2008)

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni toisella ryhmäkerralla katseen kohdistamisena puhujaan päin sekä tilan antamisena. Kenenkään päälle ei puhuttu. Myötätunto ilmeni omien samankaltaisten kokemusten kertomisena, ei lohduttamisena tai suorina sanallisina ilmauksina. Yhteenkuuluvuus ilmeni toisella tapaamiskerralla osallistumisena keskusteluun ja tehtäviin. Lisäksi yhteenkuuluvuuden tunne ilmeni ilmaisuina ryhmässä toimimisen mielekkyydestä. Ryhmän lopetuksessa nousseet ilmaukset kuten aurinkoinen fiilis, toivoa uuteen, ilo ja seesteinen olo kuvasivat mielestämme ryhmän jäsenten positiivista oloa ryhmään kuulumisesta ja siinä toimimisesta. Ryhmän lopetuksissa nousi esiin myös ilmauksia, jotka kertoivat uskosta ja toivosta tulevaan sekä voimasta, jota ryhmä on tuonut arkeen:

”Toivo, toivoa uuteen.”

(Havainnointilomake 11.3.2008)

Suurin osa puheista oli suunnattu ryhmän ohjaajille, jotka johdattelivat keskustelua. Keskustelu koostui pääasiassa ryhmän jäsenten puheenvuoroista mutta myös vertaisten välistä keskustelua oli havaittavissa muutaman kerran. Toisella tapaamiskerralla ei ollut havaittavissa tiedollista tukea.

7.3 Kolmas ryhmäkerta

Kolmannen ryhmäkerran aiheena olivat erilaiset riippuvuudet. Keskustelun pohjaksi ja avaukseksi katsottiin aiheeseen liittyvä video Riippuvuuden olemus ja sen pohjalta jatkettiin keskustelua muun muassa läheisriippuvuuden eri muodoista ja omista lapsuuden perheistä. Yksi ryhmän jäsenistä puuttui tapaamiskerralta.

Ryhmän jäsenet pohtivat omia kokemuksiaan erilaisista riippuvuuksista. Molemmat naiset kertoivat haluavansa katkaista riippuvuuskierteen omasta perheestään. Naiset keskustelivat myös siitä, kuinka rankkaa on olla lasten kanssa yksin kotona puolison vankeuden ajan. Ryhmän jäsenet kokivat myös ahdistusta sosiaaliviranomaisten valvonnasta, joka kohdistui heihin.

Äiti B sanoo: ”kyllä noi miehetkin saa alkaa tukemaan”. Äiti A:”joo, kyllä”
(Kenttämuistiinpanot 18.3.2008)

Ohjaajien purkukeskustelusta kävi myös ilmi, kuinka ryhmän jäsenet kertoivat avoimesti kokemuksistaan ja lapsuuden perheistään sekä pohtivat omien kokemusten vaikutuksia elämäänsä ja nykyisiin perheisiinsä.

”Hyvin syvällistä keskustelua. Lapsen näkökulma tuli kivasti. Tietysti se filmi toi sitä vähän mutta myöskin puheissa se oli läsnä ja tavallaan se oman lapsuuden ja lapsuuden kodin vaikutukset...molemmat puhuivat taustoistaan. Millä tavalla se riippuvuus ja läheisriippuvuus on ilmennyt...”
(Ohjaajien purkukeskustelu 18.3.2008)

Instrumentaalista tukea tapaamiskerralla esiintyi suoranaisesti vain kerran. Äiti B kertoi omanarvon tuntuksensa palailevan pikkuhiljaa. Äiti A sanoi tähän: ”ihanaa”.

Ryhmän jäsenet keskustelivat myös tuen tarpeesta, jota arvelivat tarvitsevansa saadakseen parannettua perheen tilannetta. Äiti B kertoi perheensä tarvitsevan perheneuvontaa. Tähän puheenvuoroon äiti A vastasi:

”Me tarvitaan sitä kans.”
(Kenttämuistiinpanot 18.3.2008)

Ryhmän jäsenten puheista ilmeni harmi ryhmän loppumisesta. Vaikka ryhmä oli vasta puolessa välissä, tuleva loppuminen oli jo nyt ryhmän jäsenten mielessä.

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni katsomisena puhujaan päin ja tilan antamisena. Kumpikaan ryhmän jäsenistä ei tullut keskeytetyksi puhuessaan. Myötätunto välittyi nyökkäyksinä puhujalle sekä saman kokemisen ilmauksena. Yhteenkuuluvuus ilmeni keskusteluun osallistumisena ja tehtävien tekemisenä.

Suurin osa puheista oli suunnattu ryhmän ohjaajille, jotka johdattelivat keskustelua. Keskustelu koostui pääasiassa ryhmän jäsenten puheenvuoroista mutta myös vertaisten välistä vuoropuhelua oli havaittavissa muutaman kerran. Kolmannella kerralla ei ollut havaittavissa tiedollista tukea.

7.4 Neljäs ryhmäkerta

Neljännellä ryhmäkerralla aiheena oli vanhemman näkökulma ja ryhmä pohti yhdessä kuinka ja milloin lapselle tulisi kertoa vanhemman vankeudesta ja tulisiko kertoa ollenkaan. Vertaiset

kävivät keskustelua aiheesta ja esittivät mielipiteitään asiasta sekä omia kokemuksia siitä, kuinka he ovat omille lapsilleen vankeudesta puhuneet. Tapaamiskerralla oli lisäksi vierailijana Kriminaalihuollon tukisäätiön Perheiden tuki-projektista alkunsa saaneen naisten vertaistukiryhmän vetäjä. Ryhmän jäsenille annettiin etätehtäväksi tutustua seuraavaan vertaistukiryhmän kokoontumiseen 16.4.2008.

Keskustelussa vanhemman vankeuden kertomisesta lapselle äiti A kertoi kertoneensa lapsilleen rehellisesti isän vankeudesta sen minkä itse tietää. Hänen mielestään vankeudesta pitäisi puhua ilman häpeän tunnetta. Lapselle tulisi näyttää, ettei asia ole hävettävä. Äiti A kuitenkin kokee asiasta puhumisen vaikeaksi, koska muiden mielestä vankeus on häpeällinen asia. Lapsille ei saisi jäädä häpeän tunnetta perheestään. Äiti B kommentoi tähän:

”Niin, ettei ne oo ainoita” (viitaten siihen, että on muitakin samassa tilanteessa olevia lapsia)

(Havainnointilomake 25.3.2008)

Äiti C jatkoi keskustelua. Hän ei ole kertonut lapselleen isän vankeudesta. Kertominen on vaikeaa ja lapsi on äidin mielestä liian nuori ymmärtämään. Hän toivoo isän kertovan lapselleen kun tämä on vanhempi. Äiti C sai mielipiteeseensä tukea ja kannustusta äiti B:ltä.

”Niin, ei sille vielä, ei se ymmärrä.”

(Havainnointilomake 25.3.2008)

Ryhmän lopetuksessa nousi esiin ilmauksia, jotka kertoivat uskosta ja toivosta tulevaan sekä voimasta, jota ryhmä on tuonut arkeen:

”Sisuuntunut, on tullut enemmän sisua.”

”Saa semmosta voimaa tästä, jaksaa paremmin.”

(Havainnointilomake 25.3.2008)

Neljännellä kerralla ei ollut havaittavissa tiedollisen tuen välittymistä. Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni katsomisena puhujaan päin ja tilan antamisena, kenenkään päälle ei puhuttu ja jokainen sai vuorollaan ilmaista oman mielipiteensä. Myötätunto ei ilmennyt suorina sanallisina ilmauksina vaan omien samankaltaisten kokemusten kertomisena.

Yhteenkuuluvuus ilmeni tapaamiskerralla aktiivisena osallistumisena keskusteluun. Lisäksi yhteenkuuluvuuden tunne ilmeni mielestämme ilmaisuina ryhmässä toimimisen mielekkyydestä. Ryhmän lopetus tehtiin tunnekortteja käyttäen. Äiti B:n mielestä kerta oli antoisa ja äiti C odotti seuraavaa kertaa vauhkona.

Vertaistukiryhmän tärkeys ja merkittävyys kävi ilmi ohjaajien purkukeskustelusta. Äiti C kertoi ryhmän lopussa ajatuksistaan ohjaajalle.

”... hän halusi lopuksi erikseen sanoa et hän saa näistä ryhmistä todella paljon. Et hän saa pohtia ja peilata ja nää sanat varmaan kuvaa sitä miten se oli sellaista hyvää keskustelua, antoisaa todella...”

(Ryhmän ohjaajien purkukeskustelu 25.3.2008)

Suurin osa puheista oli suunnattu ryhmässä olleelle vierailijalle, joka toimi keskustelun eteenpäin viejänä ja kertoi paljon omista kokemuksistaan.

7.5 Viides ryhmäkerta

Viidennen ryhmäkerran aiheena olivat tunteet ja niiden käsittely. Tunteita käsiteltiin toiminnallisten menetelmien avulla. Ryhmän jäsenten tehtävä oli hioa kaksi puista kuutiota ja kirjoittaa toiseen niistä tunteita ja toiseen tapahtumia tai tapahtumapaikkoja. Tämän jälkeen kuutioiden kanssa pelattiin ja näin rakennettiin keskustelua erilaisista tunteista ja niiden käsittelystä. Tunteiden työstämistä jatkettiin toisella toiminnallisella menetelmällä, tunneympyrällä. Ympyrä oli jaettu kuuteen osaan, kuuteen eri tunteeseen. Ryhmän jäsenet kertoivat vuorollaan tunteeseen liittyvän kokemuksensa. Ryhmän jäsenet nauttivat pelaamisesta ja toivat ensimmäisen kerran esille harminsa ryhmän lyhyestä ajallisesta kestosta.

Viidennellä ryhmäkerralla ryhmäläisten puheista nousi haikeus ryhmän loppumisesta:

”Vähän haikea, tiistait tuntuu tyhjiltä ilman ryhmiä.”

”Ois kiva jos tää jatkuis vielä.”

(Havainnointilomake 1.4.2008)

Ohjaajien purkukeskustelussa ilmeni myös ryhmän jäsenten ajatuksia ryhmän päättymisestä ja ohjaajien kokemus ryhmän yhteenkuuluvuudesta.

”...kovasti voimaantuneita tunteita tuntuvat olevan ja nauttivat ryhmästä. Että on hyvä foorumi...nyt oli jo vähän ilmassa sitä, miten me sit mennään eteenpäin, kun tätä ei enää ole. Et semmonen ryhmäytyminen ja sitoutuminen on selvästi olemassa, että sit siinä vähän nostettiin sitä et voittehan te tavata tän jälkeenkin...”

(Ryhmän ohjaajien purkukeskustelu 1.4.2008)

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni katsomisena puhujaan päin ja silmiin katsomisena. Kaikilla ryhmän jäsenillä oli tilaa puhua, ainoastaan kerran yksi ryhmän jäsen tuli keskeytetyksi puhuessaan. Myötätunto ilmeni omien samankaltaisten kokemusten kertomisena eikä niinkään sanallisina lohdutuksina ja ymmärryksen osoituksina. Viidennellä kerralla ei ollut havaittavissa instrumentaalista eikä tiedollista tukea.

Kasvanut yhteenkuuluvuuden tunne ilmeni viidennellä ryhmäkerralla. Äiti C saapui paikalle myöhässä ja kysyi ryhmän lopussa muilta ryhmän jäseniltä, mitä heidän tunnesäätikorttinsa tarkoittivat. Hän halusi tietää naisten kuulumiset, koska ei niitä alussa kuullut. Kasvanut yhteenkuuluvuuden tunne ilmeni myös ohjaajien purkukeskustelussa.

”...tuntu et ne on nyt ruvennut ryhmäytymään paremmin. Tossa lopussakin, äiti C puuttui siitä tunnesäätilasta, niin sitten hän lopussa kysyi mitä noi teidän kuvat oli. Jotenkin siitä huokuu sellainen yhtenäisyys...”

(Ryhmän ohjaajien purkukeskustelu 1.4.2008)

Suurin osa puheista oli suunnattu ryhmän ohjaajille, jotka johdattelivat keskustelua. Keskustelu koostui ryhmän jäsenten puheenvuoroista, jotka jakautuivat tasaisesti ryhmän jäsenten välille. Varsinaista keskustelua ryhmäkerralla ei syntynyt, koska toiminnalliset osuudet kattoivat koko tapaamisajan. Toiminnallisissa osuuksissa ryhmän jäsenet kertoivat vuorollaan omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan.

7.6 Kuudes ryhmäkerta

Kuudennella kerralla ryhmässä käsiteltiin omaa selviytymistä ja omia voimavaroja. Ryhmän jäsenet pohtivat myös sitä, mitä ryhmä ja siinä toimiminen on tuonut heille itselleen voimavaraksi. Toiminnallisena menetelmänä käytettiin vahvuuskortteja, joiden pohjalta käsiteltäviä asioita lähdettiin pohtimaan.

Ryhmä oli äiti C:n mukaan pistänyt hänet ajattelemaan omaa toimintaansa ja tunteitaan. Hän koki ryhmässä toimimisen tuoneen voimavaroja vertaistuen kautta:

”Ei oo niinku yksin tässä.”

(Kentämuistiinpanot 8.4.2008)

Ryhmäprosessin katsottiin antavan voimia jaksamiseen ja katse jaksettiin suunnata eteenpäin, kohti tulevaa. Äiti A kertoi tunnelmistaan prosessia ajatellen:

”Jaksan yrittää eteenpäin, raskas prosessi mutta on tehnyt vahvemmaksi.”
(Kenttämuistiinpanot 8.4.2008)

Myös muutosta omassa itsessä, teoissa ja ajatuksissa huomattiin:

”Mä oon niiku muuttunu tämän prosessin aikana, positiivisella tavalla.”
(Kenttämuistiinpanot 8.4.2008)

Ohjaajien purkukeskustelussa huomattiin myös muutos ryhmän jäsenissä.

”Äiti B:ssä oikeesti huomaa sen valtavan muutoksen mikä siinä on tapahtunut ja se kertokin tossa kuinka paljon hän on saanut tästä ryhmästä. Tää ryhmä on auttanut häntä muuttumaan niinkun todella. Hän on löytänyt hirveesti voimavaroja. Niin paljon työstää, kommentoi ja ottaa kantaa. Nyt tulee sitä, kun joku sanoo jotakin, niin heti sitä vertaista(tukea)...”

”(Äiti C) ...kerto että tää on niinku myöskin tää ryhmä omalla tavallaan vieny häntä sitä kohden, että hän halua, hän on alkanut ajattelemaan paljon. Hän haluaa selvitellä tiettyjä asioita taustastaan ja lähteä eteenpäin...”

”...kauheesti noi naiset on näin lyhyessä ajassa menneet elämässä eteenpäin. Ihan oikeesti sen näkee siitä, että siellä on semmoisia rakenteita ja tullut sitä uskoo elämään ja jotenkin sellaista vahvuutta tehdä toisenlaisia valintoja. Tulleet enemmän itteensä omaksi itsekseen...”
(Ohjaajien purkukeskustelu 8.4.2008)

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni ryhmäkerralla katseen kohdistamisena puhujaan päin sekä tilan antamisena. Kenenkään päälle ei puhuttu. Myötätunto ilmeni omien samankaltaisten kokemusten kertomisena, ei lohduttamisena tai suorina sanallisina ilmauksina. Yhteenkuuluvuus ilmeni toisella tapaamiskerralla osallistumisena keskusteluun ja tehtäviin. Kuudennella kerralla ei ollut havaittavissa instrumentaalista ja tiedollista tukea.

Yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistuminen ilmeni tälläkin kerralla ryhmäläisten välillä. Äiti C kertoi hakeneensa kouluun ja päässeensä sinne haastatteluun. Haastattelu olisi tulossa seuraavalla viikolla ja tulokset kouluun pääsemisestä saisi heti haastattelun jälkeen. Äiti B sanoo tähän:

”No sittenhän me saadaan tietää tulos ennen kun ryhmä loppuu.”
(Havainnointilomake 8.4.2008)

Puheet oli suunnattu edelleen hyvin paljon ryhmän ohjaajille, mutta myös entistä enemmän muille ryhmän jäsenille. Keskustelu koostui ryhmän jäsenten puheenvuoroista. Puheenvuorot jakautuivat tasaisesti ryhmän jäsenten kesken, jokainen kertoi omat ajatuksensa vuorollaan.

7.7 Seitsemäs ryhmäkerta

Seitsemännen ryhmäkerran aiheena oli meidän perhe. Tarkoituksena oli pohtia oman perheen tulevaisuutta ja yhdistymistä. Ajatuksia ja keskustelua perheestä lähdettiin avaamaan Nalle korttien avulla, joiden kautta ryhmäläiset esittelivät omat perheensä. Tämän jälkeen ryhmän jäsenet työstivät askarrellen Tulevaisuuden aarrekartan, jossa he kuvasivat omaa perhettään viiden vuoden kuluttua. Yksi ryhmän jäsenistä puuttui. Muut jäsenet olivat hänestä huolissaan ja ryhmän ohjaaja lupasi ottaa ryhmäläiseen yhteyttä varmistaakseen kaiken olevan kunnossa.

Aarrekarttoja tehtiin innolla ja keskittyneesti. Ensimmäistä kertaa toiminnan aikana vertaiset aloittivat keskustelun täysin oma-aloitteisesti. Aiheena olivat puolisoitten tekemät aarrekartat ja yleisesti puolisoitten vertaisryhmä. Ryhmän jäsenet olivat kiinnostuneita näkemään puolisoitensa aarrekartat, jotta he voisivat vertailla, olivatko tulevaisuuden haaveet samanlaisia. Ryhmän jäsenet pohtivat myös oman toimintansa vaikutusta parisuhteen ja yleisesti koko elämään. Äiti A sai tukea äiti B:ltä, joka kertoi saavuttaneensa paljon antamalla itse kiitosta. Tämä ilmeni myös ohjaajien purkukeskustelussa.

”...tuossa kun tehtiin(aarrekarttoja), niin äiti A rupes sitä miettimään, että pitäiskö hänen niinkun kiittää puolisoaan useimmin. Että jos hän tätä kautta sais itellekin jotain. Ja sit äiti B sanoi, että hän on saavuttanut sillä paljon. Antaa ite, saa myös ite. Mitäs muuta, niin sitä äiti A mielti tekeeko miehet tälläsen. Hänestä olisi hirveän kiva nähdä millaisen kuvan hänen puolisonsa tekee. Sit äiti B kysyi eikö äiti A:n puoliso ikinä kerro mitä ne tekee siel ryhmässä. Äiti A sanoi et hänen mies ei koskaan kerro mitään... Äiti B sanoi, että kyllä hän joutuu aina kysymään puolisoltaan. Että ei hänen puolisonsa oma-aloitealotteisesti kerro. Hänen pitää aina kysyä että mitä te teitte...”

(Ohjaajien purkukeskustelu 15.4.2008)

Ryhmätoiminnan aikana alkunsa saaneet jatkotukitoimet pari- ja perheterapioissa lisäsivät kannustusta avun hakemiseen muilta tukea tarjoavilta tahoilta.

”Kyllä mä uskon et teille on siitä iso apu.”

(Havainnointilomake 15.4.2008)

Ryhmän jäsenten haikeus ryhmän loppumisesta nousi taas esille ohjaajien purkukeskustelussa.

"...pientä haikeutta edelleen ilmassa siitä, että päättyy nää kuviot. Mut vähän käytiin siinä alussa läpi et tosi mukavaa et kaikilla on jatkopolku, ettei jää ihan tyhjän päälle..."

(Ohjaajien purkukeskustelu 15.4.2008)

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni ryhmäkerralla katseen kohdistamisena puhujaan päin sekä tilan antamisena. Kenenkään päälle ei puhuttu. Myötätunto ilmeni omien samankaltaisten kokemusten kertomisena, ei lohduttamisena tai suorina sanallisina ilmauksina. Yhteenkuuluvuus ilmeni toisella tapaamiskerralla osallistumisena keskusteluun ja tehtäviin. Seitsemännellä kerralla ei ollut havaittavissa tiedollista tukea.

Suurin osa puheista oli suunnattu ryhmän ohjaajille, jotka johdattelivat keskustelua. Keskustelu koostui pääasiassa ryhmän jäsenten puheenvuoroista mutta myös vertaisten välistä vuoropuhelua oli havaittavissa.

7.8 Kahdeksas ryhmäkerta

Kahdeksannen ja samalla viimeisen ryhmäkerran aiheena oli ryhmän loppumisesta keskusteleminen, jatkotukipaikkojen kartoittaminen ja jäsenten orientoiminen prosessin päättävälle leirille. Lisäksi koottiin ajatuksia ja tunteita ryhmätoiminnasta. Ryhmän jäsenet saivat myös esittää parannusehdotuksia seuraavaa ryhmätoimintaa ajatellen.

Ryhmän jäsenet keskustelivat siitä, kuinka vaikeaa tunteiden näyttäminen on. Kaikilla oli kokemusta asiasta. Äiti A kertoi vaikeuksistaan näyttää tunteitaan miehelleen ja koki asian hankalaksi ja mieltä painavaksi. Äiti B, joka oli kokenut samaa mutta nyt jo päässyt yli asiasta, antoi tukea oman kokemuksensa kautta:

"Sä varmaan suojelet ittees, niin mä ainakin tein aiemmin kun meni huonosti. Sitä alkaa miettimään pystyykö enää koskaan tuntemaan kunnolla...kyllä siihen pystyy."

(Kenttämuistiinpanot 22.4.2008)

Äiti C mietti viimeisellä kerralla omista mahdollisuuksistaan päästä pariterapiaan. Muut kertoivat omista kokemuksistaan esimerkiksi yhteydenotossa eri tahoihin ja kannustivat häntä ottamaan itsekin yhteyttä pariterapiaa tarjoaviin tahoihin. Muiden kokemusten kuuleminen mielestämme selkeästi rohkaisi äiti C:tä ja hän jäikin pohtimaan omia resurssiaan pariterapian suhteen.

Viimeisellä kerralla välittyi ryhmäläisten kokemus siitä, kuinka vertaisena oleminen on vaikuttanut heidän elämäänsä. Muiden kokemusten kuuleminen oli tuonut yhdelle jäsenistä tunteen siitä, että perheellä on kaikki hyvin ja parempaa kohti ollaan menossa. Hän oli aiemmin ollut samanlaisissa tilanteissa muiden ryhmän jäsenten kanssa ja oli nyt selvinnyt niistä. Aikaisemman elämän kokemus toimi niin vertaistukena kuin kannustuksena siihen, että tilanteista selviää.

”Kyllä siihen pystyy.”

(Kenttämuistiinpanot 22.4.2008)

Äiti C korosti saamaansa vertaistukea ja kertoi ryhmän olleen ainoa paikka, jossa pystyi puhumaan vaikeista asioista. Ohjaajien purkukeskustelusta kävi ilmi, kuinka myös äiti A korosti ryhmän merkitystä.

”Äiti A nimenomaan nosti esille sen...et mulle on ollut tosi tärkeitä, et mulla on joku tällainen naisten oma juttu, missä mä saan käydä...”

(Ohjaajien purkukeskustelu 22.4.2008)

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni tapaamisella katseen kohdistamisena puhujaan päin sekä tilan antamisena. Ryhmän jäsenet antoivat toisilleen tilaa puhua ja katsoivat puhujaan päin. Viimeisellä kerralla keskustelussa nousi esille ryhmän jäsenten mielipiteet arvostuksen välittymisestä:

”Kaikki kuuntelee toinen toisiaan, melkein aina saa suunvuoron. Ainakin silleen et toiset kuuntelee, ottaa kantaa toisten juttuihin.”

(Kenttämuistiinpanot 22.4.2008)

Äiti A kertoi tunnelmistaan ensimmäisellä leirillä, jossa tapasi ryhmän jäsenet ensimmäistä kertaa. Hänen mukaansa oli mukavaa kuulla muiden naisten taustoja, ihmiset olivat saaneet prosessin aikana persoonan.

Ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta kuvastaa jäsenten halu nähdä toisensa uudelleen. Äiti C kertoi miettineensä päätösleirille tulemista mutta sanoi kuitenkin:

”Teidän takia lähden sinne.”

(Havainnointilomake 22.4.2008)

Yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmän jäsenten välillä vahvisti ryhmäläisille annettu tehtävä tutustua Kriminaalihuollon tukisäätiön tiloissa kokoontuvaan naisten vertaistukiryhmään. Kaksi

naista oli käynyt tutustumassa ryhmään ja he kertoivat innostuneina käynnistä ryhmän kolmannelle jäsenelle, joka ei ollut tapaamiseen päässyt. He toivoivat kolmannen jäsenen osallistuvan seuraavaan tapaamiseen ja olivat todella innostuneita ryhmän toiminnasta. Naiset olivat myös hyvin pahoillaan siitä, ettei ryhmän kolmas jäsen päässyt paikalle. Äiti B katsoi äiti C:tä ja sanoi:

”Harmi kun et ollut siellä.”

(Havainnointilomake 22.4.2008)

Ryhmään tulemisen mielekkyys ilmeni jäsenten puheista selkeästi:

”Ei vaikee hilautua tänne, tätä on oottanu joka tiistai.”

”Koko ajan tosi hyvä olla, tosi kiva tulla, turvallinen.”

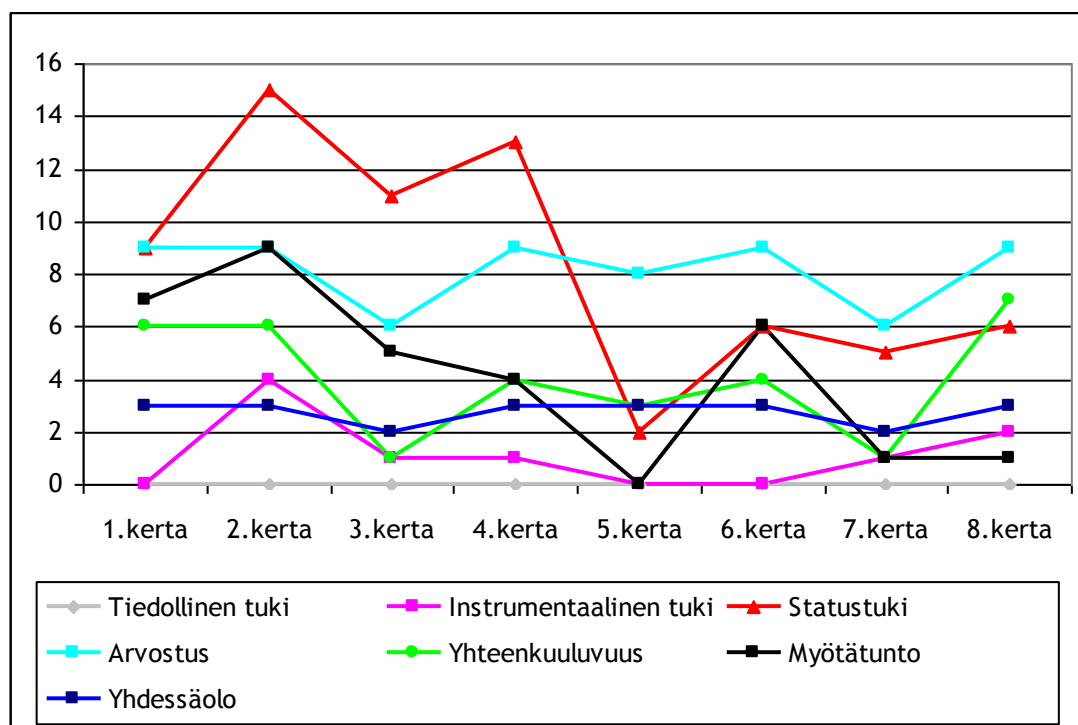
”Innostavaa, ei ollu ollenkaan vaikee tulla tänne.”

(Kenttämuistiinpanot 22.4.2008)

Viimeisellä kerralla ryhmän jäsenet kohdistivat puhuessaan katseensa muihin ryhmän jäseniin ohjaajan sijasta ja keskustelivat enemmän keskenään, vaikka ohjaajat edelleen johdattelivat keskustelua. Kerralla ei ollut myöskään havaittavissa tiedollista tukea.

8 YHTEENVETO

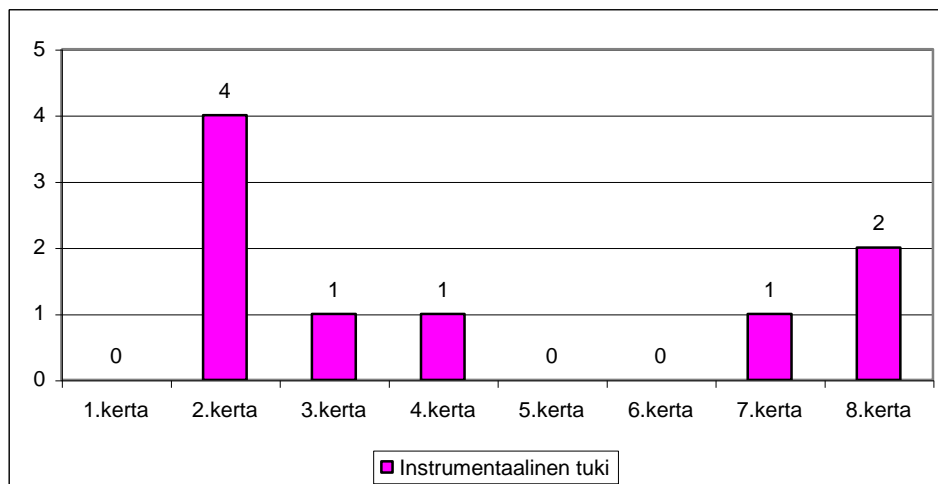
Vertaistukiryhmään osallistuneet naiset saivat havaintojemme mukaan sosiaalista tukea vaihtelevasti. Kaikkia tuen muotoja ei ollut havaittavissa vertaisten välillä. Esiintyneiden tukimuotojen määrät vaihtelivat kerroittain jopa huomattavasti. Alla oleva taulukko havainnollistaa tuen muodoista tekemiämme havaintoja.

Kuvio 1 Havainnot sosiaalisen tuen muotojen välittymisestä

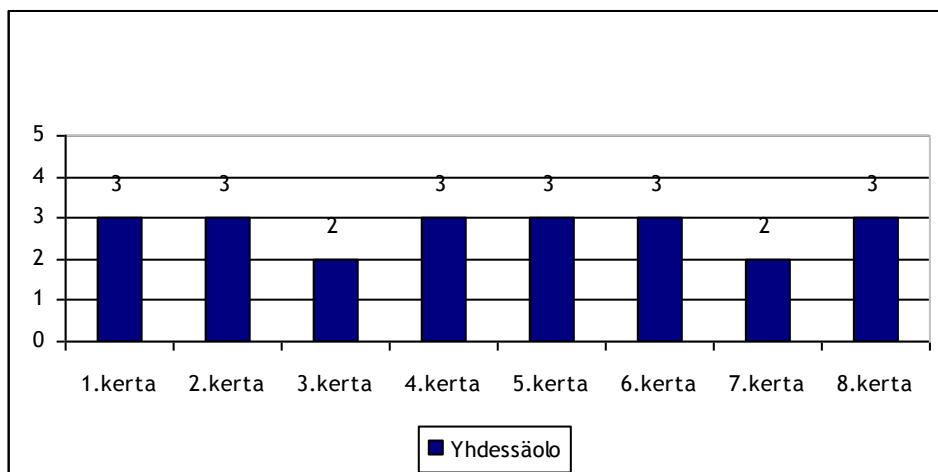
Kuviosta 1 käy ilmi sosiaalisen tuen muotojen ilmenemisen määrät. Tukimuotojen määrät vaihtelivat kerroittain vaihtelevasti. Ensimmäisillä kerroilla statustukea välittyi eniten kun taas ryhmäkertojen lopussa sen määrä laski.

Tiedolliseen tukeen liittyvää neuvojen antamista ei ilmennyt yhdelläkään kerralla vertaisten välillä. Tiedot ja neuvot, joita ryhmän jäsenet saivat, tulivat ryhmän ohjaajilta. Tietoa ja neuvoja välittyi muun muassa erilaisten informaatiopakettien kautta, joissa oli tietoa käsiteltävistä aiheista. Ohjaajat antoivat myös tietoa tarjolla olevista tukipalveluista.

Kuvio 2 Havainnot instrumentaalisen tuen välittymisestä

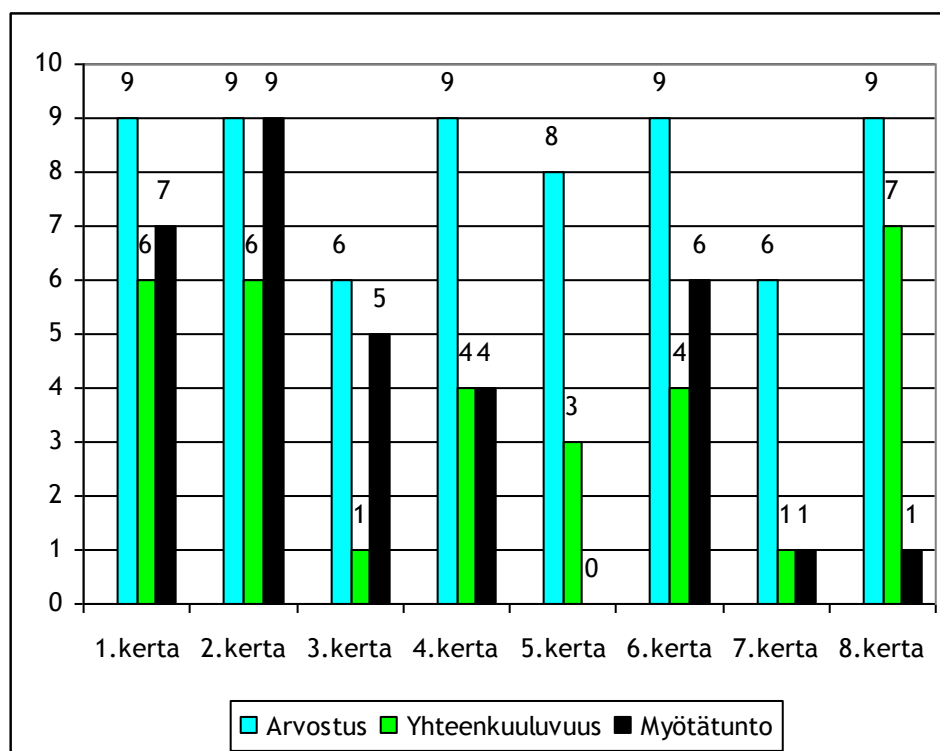
Kuviosta 2 käy ilmi instrumentaalisen tuen välittyminen vertaisten välillä. Instrumentaalista tukea välittyi viidellä ryhmäkerralla ja kolmella kerralla sitä ei ollut havaittavissa. Toisella kerralla kannustavia kommentteja havaittiin neljä kappaletta ja ne liittyivät parisuhteeseen ja perheen tilanteeseen. Kolmannella, neljännellä ja seitsemännellä ryhmäkerralla kannustusta esiintyi vain kerran. Kannustavat kommentit liittyivät tuen hakemiseen, omien valintojen hyväksyntään sekä itsetunnon tukemiseen. Kahdeksannella kerralla kannustusta esiintyi kaksi kertaa. Kannustus liittyi vaikeuksista selviytymiseen ja avun hakemiseen.

Kuvio 3 Havainnot yhdessäolosta

Kuvio 3 kuvaa ryhmän jäsenten osallistumista keskusteluihin ja tehtävien tekemiseen. Kaikki ryhmän jäsenet osallistuivat keskusteluihin ja tekivät tehtävät huolella. Erot havainnoissa kertojen välillä johtuivat yhden ryhmän jäsenen puuttumisesta. Yhdessäoloa havainnoimme

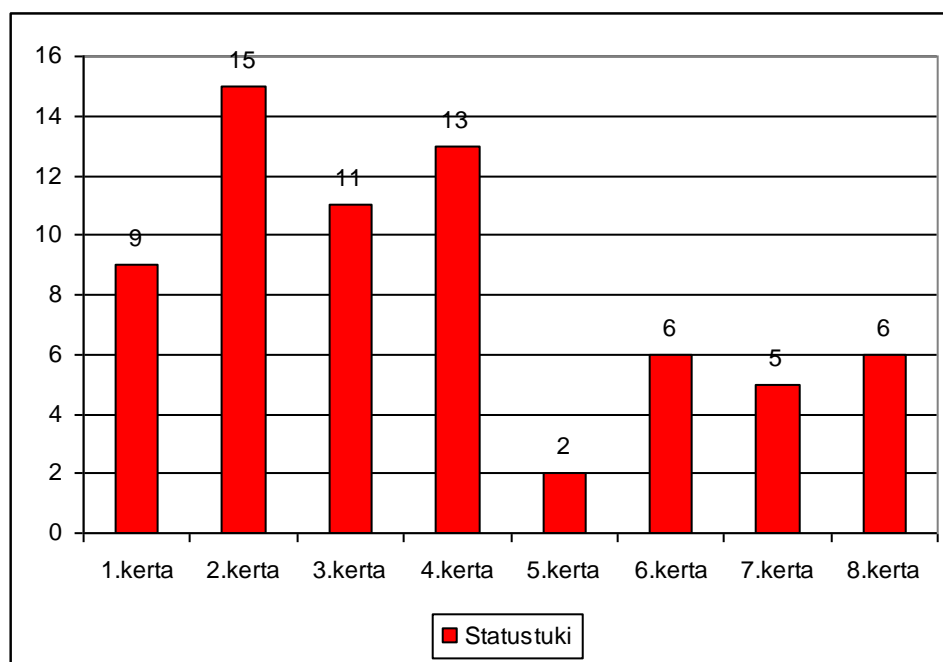
ryhmän vuorovaikutuksen kautta. Kahdella kerralla oli havaittavissa vertaisten välistä oma-aloitteista keskustelua. Muuten puheet olivat suunnattu ryhmän ohjaajille, jotka ohjasivat keskustelun kulkua. Vuorovaikutukseen vaikutti myös keskusteluihin osallistuminen, tehtävien tekeminen ja sääntöjen noudattaminen. Ryhmän jäsenet osallistuivat keskusteluihin ja tekivät tehtävät huolellisesti jokaisella kerralla. Yksi ryhmän jäsenistä myöhästyi yhdeltä tapaamiselta ja oli poissa kaksi kertaa.

Kuvio 4 Havainnot tunnetuen välittymisestä

Kuvio 4 kuvaa tunnetuen eri muotojen ilmenemistä ryhmäkerralla. Tunnetukeen liittyvää arvostusta ilmeni havaintojemme mukaan jokaisella kerralla. Ryhmän jäsenet katsoivat puhujaan päin ja antoivat toisilleen tilaan puhua. Ainoastaan kerran ryhmän jäsen tuli keskeytetyksi puhuessaan. Tämä tapahtui viidennellä ryhmäkerralla. Kolmella ja seitsemännellä kerralla arvostusta välittyi määrällisesti vähemmän johtuen yhden ryhmän jäsenen poissaolosta. Myötätunto ei ilmennyt suorina sanallisina ilmauksina vaan omien kokemusten jakamisena ja eleinä. Omakohtaisen kokemuksen kertomisella kuulija osoitti ymmärrystä kertojan tilanteeseen. Kokemusten jakamisen kautta saatua myötätuntoa välittyi kaikilla muilla paitsi viidennellä kerralla. Myötätunnon välittymisen havaintojen määrät vaihtelivat ja niitä esiintyi keskimäärin enemmän ryhmätoiminnan alkupuolella.

Ryhmän jäsenten ilmauksia yhteenkuuluvuuden tunteesta ja yhteishengestä oli havaittavissa jokaisella kerralla. Ensimmäisellä ja toisella sekä viimeisellä ryhmäkerralla ilmauksia esiintyi havaintojemme mukaan eniten. Ryhmän keskivaiheilla havaintojen määrät vähenivät. Kolmannella ja seitsemännellä kerralla havaintoja tehtiin yhteensä kaksi. Ensimmäisellä kerralla esiintyneet ilmaisut ryhmässä toimimisen mielekkyydestä olivat johdateltuja. Ryhmän lopetuksessa ryhmän jäsenten tuli valita erilaisia tunteita kuvaavista korteista toinen kuvaamaan tunnelmaa ensimmäisen kerran jälkeen ja toisen kuvaamaan tunnelmaa seuraavaa kertaa ajatellen. Myös toisella ryhmäkerralla puolet ryhmässä toimimisen mielekkyyden ilmaisuista oli johdateltuja ja ne esiintyivät ryhmän lopetuksessa. Kolmannella kerralla nousi esiin oma-aloitteinen ilmaus ryhmässä toimimisesta. Ryhmän jäsenet olivat harmissaan ryhmän loppumisesta. Neljännellä, viidennellä ja kuudennella kerralla mielekkyyden ilmaukset olivat johdateltuja ja tulivat esille ryhmän lopetuksessa. Seitsemännen kerran ainoa ryhmässä toimimisen mielekkyyden ilmaus oli oma-aloitteinen. Kahdeksannella kerralla ilmaukset olivat taas johdateltuja, mikä johtui siitä, että kyseessä oli viimeinen kerta ja tunnelmia sekä kokemuksia ryhmäprosessista koottiin yhteen

Kuvio 5 Havainnot statustuen välittämisestä

Kuviosta 5 käy ilmi statustuen välittyminen ryhmäkerroilla. Statustuki esiintyi kerroilla omien kokemusten kertomisena. Huomioimme ainoastaan sellaisen kokemusten jakamisen, joka johti vertaisten väliseen vuoropuheluun. Ryhmän alussa omia kokemuksia jaettiin enemmän kuin ryhmän lopussa. Ensimmäisillä neljällä kerralla havaintoja oli kerrasta riippuen 9-15 ja viimeisillä kerroilla kahdesta kuuteen.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa sosiaalisen tuen välittymisestä vertaistukiryhmässä. Havainnoimme millaista tukea ryhmän jäsenet toisiltaan saivat ja kuinka tuki ilmeni. Williamsin ym. (2004: 949) mukaan sosiaalinen tuki tarvitsee sosiaalisia suhteita ollakseen olemassa. Sosiaalisten suhteiden rakenne, lujuus ja laatu vaikuttavat siihen, millaista tukea on saatavilla.

Ojala & Uutelan mukaan tiedollinen tuki pitää sisällään neuvoja. Sen antajana voivat olla niin läheiset kuin asiantuntijatkin. (Ojala & Uutela 1993: 60.) Vertaistukiryhmässä ei ollut havaittavissa tiedollisen tuen välittymistä vertaisten välillä. Tiedot ja neuvot, joita ryhmän jäsenet saivat, tulivat ryhmän ohjaajilta, asiantuntijoilta. Hildinghin ym. mukaan ammattilaisen mukana olo vertaistukiryhmässä voi olla merkittävää juuri tuen ja neuvojen antajan roolin kautta (Hildingh ym. 1995: 230).

Instrumentaalinen tuki sisältää asioita, jotka edistävät elämänhallintaa tai auttavat saavuttamaan tavoitteita (Ojala & Uutela 1993: 60). Tuen välittymistä oli havaittavissa lähes jokaisella kerralla mutta melko vähän. Ryhmän jäsenten toiminnalle asettamista tavoitteista nousi esille, että ryhmästä haluttiin saada tukea ja voimavaroja omaan jaksamiseen. Elämänhallintaa tukevaa kannustusta havainnoidessamme kiinnitimme huomiota myös kokemusten jakamiseen. Vertaiset saavat kokemusten jakamisen kautta tukea ja kannusta toisiltaan. Taiton mukaan ryhmän jäsentä voi auttaa jo pelkkä tieto siitä, että on muitakin, jotka ovat kokeneet samaa (Taitto 2002: 79).

Tunnetukeen liittyvä arvostus ilmeni havaintojemme mukaan katsomisena puhujaan päin ja tilan antamisena. Myös ryhmän jäsenten puheista nousi kokemus kuulluksi tulemisesta. Yhden kerran ryhmän jäsen tuli keskeytetyksi puhuessaan mutta muuten kaikilla oli havaintojemme mukaan tilaa puhua. Keskeytyksien vähyteen on voinut vaikuttaa se, että puheenvuorot kulkivat vuorotellen. Jokainen tiesi saavansa puheenvuoron eikä tästä syystä ollut tarvetta puhua kenenkään päälle. Silmiin katsomista puhujan ja kuuntelijan välillä oli havaittavissa vähän. Puhuja katsoi yleisesti ohjaajiin, joten puhujan ja muiden vertaisten katseet kohtasivat harvoin puheenvuoron aikana. Havaintojen vähyteen on voinut vaikuttaa havainnoinnin vaikeus. Havainnoijalle ei aina ollut mahdollista nähdä kaikkien ryhmän jäsenten kasvoja ja näin tarkkailla katseen suuntaa.

Tunnetukeen kuuluvia myötätuntoa ja yhteenkuuluvuutta ilmeni vaihtelevasti ryhmäkerroilla. Myötätunto ei havaintojemme mukaan välittynyt suorina sanallisina ilmauksina vaan ymmärryksen osoittamisena kokemusten jakamisen kautta. Vilenin ym. mukaan ryhmän jäseniä yhdistävän ongelman avulla syntyy usein normaaliuden tunne. Tämä synnyttää kokemuksen

ymmärretyksi tulemisesta. (Vilen ym. 2005: 202-204.) Yhteenkuuluvuus ilmeni ryhmässä toimimisen mielekkyyden ilmauksina. Lähes kaikki havaittavat ilmaukset olivat positiivisia. Ainoa negatiivinen asia oli ryhmän jäsenten mielestä ryhmän lyhyt ajallinen kesto. Lähes kaikki ilmaisut tulivat ilmi toiminnallisten harjoitusten kautta ja ne olivat osittain johdateltuja. Ryhmien lopetukset olivat suuressa roolissa ryhmässä toimimisen mielekkyyden ilmauksien esiintymisessä.

Statustukea esiintyi havaintojemme mukaan ensimmäisillä kerroilla enemmän kuin viimeisillä. Tämä johtunee siitä, että kertojen rakenteet muuttuivat toiminnan edetessä. Ensimmäisillä kerroilla käsiteltiin vertaisia yhdistäviä tekijöitä kuten puolison vankeuden mukanaan tuomaa problematiikkaa, erilaisia riippuvuuksia ja vanhemman näkökulmaa. Tavoitteena oli vertaisten välinen kokemusten jakaminen, vertaisena oleminen. Ryhmän jäsenet saavat toisiltaan tukea sekä kuuntelemalla että puhumalla omista kokemuksistaan (Niku & Sarinko 2004: 22). Viimeisillä kerroilla käsiteltävät aiheet olivat enemmän yksilöllisiä ja henkilökohtaisia ja tavoitteena oli saada ryhmän jäsenet pohtimaan asioita oman elämänsä kannalta. Lisäksi viimeisillä neljällä kerralla toiminnassa oli mukana enemmän toiminnallisia osuuksia. Puheenvuorot jaettiin ja jokainen kertoi oman kokemuksensa. Kerrotuista kokemuksista ei keskusteltu sen enempää. Yhden ryhmäläiset poissaolot kahdelta ryhmäkerralta eivät havaintojemme mukaan vaikuttaneet statustuen välittymiseen.

Yhdessäoloa havainnoimme ryhmän vuorovaikutuksen kautta. Ojala & Uutelan mukaan yhdessäolo perustuu myönteiseen vuorovaikutukseen (Ojala & Uutela 1993: 60). Kaikki ryhmän jäsenet osallistuivat vuorovaikutukseen yhtä paljon. Puheenvuorojen määrässä ei ollut havaintojemme mukaan kuin kahden puheenvuoron vaihtelua. Tähän on kenties vaikuttanut se, että ryhmän jäsenille jaettiin puheenvuorot. Jokainen kertoi vuorollaan oman kokemuksensa tai mielipiteensä käsiteltävästä asiasta. Mikäli puheenvuoroja ei olisi jaettu, ryhmän vuorovaikutus olisi voinut näyttäytyä erilaisena.

Suurin osa keskusteluista oli vuoropuhelua eikä dialogista, vastavuoroista keskustelua. Keskustelutilanteelle on ominaista se, että osapuolet esittävät omia ajatuksiaan ja näkemyksiään (Pitkänen 1996: 59). Ryhmän jäsenet esittivät vuorollaan ajatuksiaan ja mielipiteitään eikä vastavuoroista keskustelua syntynyt kuin muutamalla ryhmäkerralla.

Ryhmän jäsenten puheet olivat havaintojemme mukaan suunnattu enimmäkseen ryhmän ohjaajille. Ainoastaan viimeisellä ryhmäkerralla puheenvuorot suuntautuivat enemmän vertaisille. Tämä johtunee siitä, että ohjaajat johdattelivat keskustelua, esittivät kysymyksiä ja jakoivat puheenvuoroja. Taiton mukaan ryhmän ohjaajan rooli on pitää keskustelussa ryhtiä, johtaa keskustelua pois asioista, joita ei käsitellä ja tukea ryhmän jäseniä etenemään omilla prosesseissaan. Ryhmän ohjaaja ohjaa ryhmän sisäistä kommunikointia siten, että hänen oma

osuutensa vähenee ja ryhmän jäsenten osuus lisääntyy. (Taitto 2002: 81.) Havaintojemme mukaan ohjaajien rooli ryhmätoiminnan aikana pysyi kuitenkin samanlaisena eikä heidän osuutensa keskusteluissa vähentynyt. Ryhmän ohjaajan on kuitenkin hyvä ohjata keskustelun kulkua, jotta käsiteltävät asiat pysyisivät tarkoituksen mukaisina. Ryhmällä on oltava johtaja, joka johdattaa toimintaa eteenpäin. Jos ryhmän ohjaaja ei ohjaa keskustelun kulkua, on mahdollista, että joku ryhmän jäsenistä ottaa valta-aseman keskusteluissa eivätkä kaikki ryhmän jäsenet tule kuulluksi.

Toiminnan suunnitelmallisuuden vuoksi keskustelua oli ohjattava eteenpäin eikä yhdestä aiheesta ollut paljon aikaa puhua. Jokainen ryhmän jäsen kertoi oman kokemuksensa ja tämän jälkeen siirryttiin eteenpäin, mikäli keskustelua ei heti syntynyt. Heikkilä & Heikkilän (2001: 178) mukaan liiallinen kaavamaisuus ja joustamattomuus asetetuista rajoista voi estää dialogisen vuorovaikutuksen syntymisen. Jos ryhmäkerroilla olisi ollut löysempi rakenne, vertaisten välistä keskustelua olisi voinut syntyä enemmän. Aineistostamme nousi esille, että ryhmän jäsenet olisivat kaivanneet lisää aikaa ryhmäkerroille.

Vuorovaikutuksessa vertaistukiryhmässä liikuttiin pääasiallisesti sosiaalisen vaikuttamisen tasolla. Mönkkösen mukaan sosiaalisen vaikuttamisen tasolla vuorovaikutus tapahtuu yhdensuuntaisesti. Se voi olla tilanne, jossa toinen määrittää vahvasti vuorovaikutuksen kulun ja muiden rooli jää myötäileväksi. (Mönkkönen 2007:112.) Havaintojemme mukaan naisten vertaistukiryhmässä vuorovaikutusta ohjasivat ryhmänohjaajat ja ryhmän jäsenet ikään kuin myötäilivät vuorovaikutuksen kulkua.

Kyky kuunnella on tärkeää dialogisen tilan syntymisen kannalta. Se on avoin tila, jossa uudelle ja yllättävälle annetaan mahdollisuus paljastua. (Pitkänen 1996: 58-59.) Suunnitelmallisuuden vuoksi avoimen tilan antaminen ei ollut ryhmätoiminnassa aina mahdollista. Avoimen tilan puuttuminen on voinut vaikuttaa vertaisten välisen oma-aloitteisen keskustelun vähyyteen.

Onnistunut ryhmäytyminen näkyi koko ryhmätoiminnan aikana. Ryhmän jäsenet jakoivat kokemuksiaan ja kertoivat ryhmässä hyvin vaikeistakin asioista. Toiminnassa oli havaittavissa ryhmän kehittyminen, johon Bonde Petersenin (1996: 42-43) mukaan vaikuttaa ryhmän dynamiikka. Ryhmän muodollinen vaihe ja syttymisvaihe käytiin läpi toiminnan aloittaneella perheleirillä. Varsinaisen toiminnan alkaessa ryhmä oli onnellisuusvaiheessa, joka havaintojemme mukaan kesti neljännelle ryhmäkerralle asti. Onnellisuus vaiheessa ryhmän jäsenet saivat ajatuksilleen vastakaikua. Tätä havaintoa tukee myös havaintomme statustuen välittymisestä, joka oli ensimmäisillä kerroilla määrältään suurempaa kuin viimeisillä. Vallankumousvaiheessa ryhmä oli viidennestä seitsemänteen kertaan, jolloin ryhmän jäsenillä ei ollut uutta annettavaa toisilleen. Varsinaista kypsyysvaihetta ryhmä ei ehtinyt kokea, koska

kahdeksannella ja samalla viimeisellä kerralla oltiin jo lopettamisvaiheessa. Tuolloin ryhmän ohjaajat kannustivat ryhmän jäseniä eteenpäin ja ohjasivat uusien tukitoimien pariin.

Sosiaalista tukea välittyi havaintojemme mukaan vaihtelevasti ja määrällisesti vähemmän kuin oletimme. Williamsin ym. (2004: 949) mukaan sosiaalisten suhteiden vastavuoroisuus vaikuttaa tuen esiintymiseen myönteisesti. Havaintojemme mukaan ryhmätoiminnassa ei ylletty dialogiseen eli vastavuoroiseen vuorovaikutukseen. Tästä syystä oletamme sosiaalisen tuen välittymisen jääneen vähäiseksi.

Sosiaalisen tuen välittymiseen vaikutti omalta osaltaan ryhmän jäsenten persoonat. Ihmiset, jotka etsivät aktiivisesti tukea, ovat myös valmiita vastaanottamaan sitä. He ovat myös ulospäin suuntautuneita ja pyrkivät suurentamaan sosiaalista verkostoaan. (Hildingh 1995: 230.) Tuen välittymiseen on myös omalta osaltaan vaikuttanut ryhmän jäsenten ominaisuudet. Yksilöt tuovat ryhmään omat yksilölliset piirteensä, joihin vaikuttavat hänen elämäkokemuksensa ja sen hetkinen elämäntilanne (Laine ym. 2004: 50-51). Kaikki ryhmän jäsenet olivat puheliaita ja uskalsivat tuoda ryhmään vaikeitakin kokemuksia. Omalla kokemusten jakamisella he vaikuttivat muihin ryhmäläisiin ja avoin ilmapiiri pääsi syntymään. Hildinghin ym. (1995: 230) mukaan avoin ja estoton ilmapiiri mahdollistaa tunteiden ja kokemusten ilmaisemisen.

10 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimuksen eettiset kysymykset eivät koske vain tutkijan toimintaa aineistonkeruussa tai raportoinnissa. Eettiset kysymykset ovat tutkimustoiminnan lähtökohta. (Tuomi 2007: 143.) Keskeisiä pohdittavia eettisiä näkökulmia tutkimuksessa ovat Kylmän, Pietilän ja Vehviläisen-Julkusen (2002: 70-72) mukaan tutkimusaihe, menetelmälliset ratkaisut, aineistonanalyysi ja raportointi. Pääasiallinen luotettavuuden kriteeri laadullisessa tutkimuksessa on tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee koko prosessia (Eskola & Suoranta 2003: 210). Pohdimme luotettavuutta Eskola & Suorannan (2003: 211-212) nimeämien käsitteiden uskottavuuden siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistuvuuden kautta.

Tutkielman kohteena olleet naiset tulivat mukaan opinnäytetyö projektiin Ehjä- perhe hankkeen toiminnan kautta. Projektiin osallistuneet perheet täyttivät kriteerit hankkeeseen osallistumiselle. Tutkimuslupa (Liite 2) hankittiin naisilta toiminnan aloittaneella perheleirillä. Tilaisuudessa käytiin avoimesti läpi mitä tutkielma käsittelee ja kuinka tutkielman tekeminen on suunniteltu toteutettavan. Naisille kerrottiin, kuinka aineistoa kerätään ja mihin siinä kiinnitetään huomiota. Myös tutkimusluvassa oleva vaitiolovelvollisuus ja luottamuksellisuus tutkielman teossa selvitettiin naisille tilaisuudessa. Tutkittavalle on annettava riittävästi tietoa

tutkimuksen luonteesta ja tavoitteista sekä korostettava vapaaehtoisuutta osallistumiseen (Eskola & Suoranta 2003: 56).

Perusteluita tutkielman tekemiselle ja aineen valinnalle olivat pilottihankkeen tiedontarpeet kehittämissyön tueksi ja pilottihankkeen merkitys tulevalle Kriminaalihuollon tulisäätiön vankiperhetyön kehitykselle. Naisilla oli mahdollisuus kysyä luvan hankinta tilaisuudessa mahdollisesti epäselviksi jääneistä asioista. Mahdollisuus kysyä oli myös koko aineistohankinnan prosessin ajan. Naisille annettu lupaus siitä etteivät he tule tunnistetuiksi työssä ja että he saivat mahdollisuuden lukea sekä kommentoida työtä ennen julkaisua. Lähetimme tutkielmat postitse naisille heti työn valmistuttua sisällöllisesti valmiiseen muotoon kesäkuussa 2008. Luotettavuutta pohtiessa Eskola & Suorannan (2003: 211) mukaan uskottavuutta voidaan joissain tapauksissa parantaa siten, että tutkija tarkastaa vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä.

Tunnistettavuudessa otimme huomioon naisten ryhmän pienikokoisuuden ja marginaaliryhmään kuulumisen. Tunnistettavuudessa aineistoa analysoidessa ja raportoidessa on huomioonotettu läheisten ihmisten mahdollisuus tunnistaa naiset heidän sanomisistaan. Tunnistettavuus kysymysten vuoksi osa aineistoa jäi pois. Tutkijan velvollisuuksiin kuuluu raportoida tutkimuksen tulokset mahdollisimman totuudenmukaisesti, mutta kuitenkin tutkimukseen osallistujia suojellen (Kylmä ym. 2002: 72).

Aineiston keruun ei havaittu häiritsevän ryhmätoimintaa. Naiset olivat tietoisia ryhmässä tapahtuvasta havainnoinnista, mutta ilmaisivat jo toiminnan alkupuolella opinnäytetyön tekijöiden olevan osa ryhmää. Havainnoijana toiminut osallistui ryhmätoimintakerrat aloittaneeseen tunnesäätilaan ja ryhmäkerran lopetukseen. Apuohjaajana toiminut osallistui kaikkiin harjoituksiin, tehden kenttämuistiinpanot jälkikäteen ryhmän aikana keräämiensä tukisanojen avulla. Osallistuminen loi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ehkäisi tutkittava tutkija asetelmaa, josta naiset olivat huolissaan aloitusleirin tilaisuudessa. Tutkielman aineisto säilytettiin huolellisesti, niin etteivät ulkopuoliset päässeet aineistoon päässeet niitä näkemään. Naisten tunnistetiedot olivat muutettu aineistoihin. Aineisto hävitettiin työn valmistumisen jälkeen.

Aineiston hankinnassa käytettyä metodologiaa eettisyyden ja luotettavuuden kannalta pohtiessa nousee esille kysymys tulkinnasta. Havainnointi aineiston hankintamenetelmänä on haastava varsinkin kun nauhoittaminen tai videokuvaaminen ei ollut mahdollista. Koska kyseessä oli pilottihanke, ryhmätoiminnasta tehtiin osallistujille useita haastatteluja ja tämän vuoksi aineiston keruu menetelmäksemme tuli havainnointi, sillä naisia ei haluttu rasittaa liian monilla haastatteluilla. Havainnointiin vaikuttavia tekijöitä kuten tulkintaa, ennakkokäsityksiä ja -luuloja pyrimme estämään strukturoidun havainnointilomakkeen (Liite 1), ohjaajien

purkukeskustelujen ja kenttämuistiinpanojen avulla. Pohdimme myös työparina sitä, kuinka omat käsityksemme ja mielenkiinnonkohteemme mahdollisesti vaikuttivat havainnoinnin tuloksiin. Huomioonottamalla tutkijan ennakko-oletukset voidaan lisätä tutkimuksen varmuutta (Eskola & Suoranta: 2003: 212.) Pohdimme myös aineistoa analysoidessa, nousivatko itseämme kiinnostaneet aiheet enemmän esille kuin vähemmän mielenkiintoa herättäneet. Tutkimuskysymysten kannalta nämä asiat eivät kuitenkaan olleet merkittäviä.

Aineiston hankinnassa käytetyn strukturoidun havainnointilomakkeen testaus ennen aineiston keruun aloittamista lisäsi lomakkeen toimivuutta. Testauksen avulla pystyimme tarkentamaan ja parantamaan havaittuja puutteita, jotta havainnointilomake vastaisi tutkimuskysymysten asettamiin tiedon tarpeisiin. Havaintojen tarkkuuteen vaikutti havainnoijan sijoittuminen ryhmätoiminnan aikana. Sijoittuminen vaikutti siihen, kuinka puheenvuorojen suuntauksat, eleet ja ilmeet tulivat nähdyiksi. Päädyimme kehittämään oman strukturoidun havainnointilomakkeen tutustuttuamme muun muassa Balesin luomaan kaksitoistakohtaiseen havainnointiluokitukseen ryhmänvuorovaikutuksesta. Koimme kuitenkin että tämän luokituksen avulla emme olisi saaneet tarvittavaa aineistoa, josta tutkimuskysymyksiin olisi löytynyt vastauksia. Toisaalta Balesin havainnointiluokitus olisi tuonut lisää havainnointi välineitä ryhmän yhdessäoloa havainnoitaessa. Balesin havainnointiluokituksessa ryhmässä tapahtuvat toiminnat ja niiden esiintymistiheys, vuorovaikutuksen järjestys sekä ryhmään osallistujien tapa viestiä toisilleen ovat havainnoinnin kiinnostuksen kohteita (Suominen 2007 : 14).

Aineisto hankittiin havainnoimalla toimintaa ryhmäkerroilla. Reflektiiviset ohjaajien purkukeskustelut toimivat myös aineistona. Purkukeskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Purkukeskustelut olivat vapaamuotoisia ja niissä käytiin läpi ryhmän tapahtumia ohjaajien kokemina. Jälkikäteen ajateltuna purkukeskusteluista olisi saanut enemmän tukea havainnoille, jos purkukeskustelutilanne olisi ollut strukturoidumpi. Ryhmäohjaajien purkukeskustelut toimivat kuitenkin havaintoja tukevina. Niissä yhdistyi useamman ihmisen näkemys ja kokemus asiasta. Havainnoiden ja purkukeskustelujen lisäksi aineistona toimivat kenttämuistiinpanot. Kenttämuistiinpanot kirjattiin ylös välittömästi ryhmätapaamisten jälkeen.

Luotettavuutta vahvistuvuuden ja siirrettävyyden kautta pohdittuna nousi esille seuraavaa. Eskola & Suorannan mukaan (2003: 212) vahvistuvuus tutkimuksen luotettavuudessa tarkoittaa sitä, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavia ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. Opinnäytetyössä tulkinnat saavat tukea aineistosta ja viitekehysten teoriasta. Eskola & Suorannan mukaan (2003: 211-212) tutkimustulosten siirrettävyys ja tulkintojen yleistyksat puolestaan eivät laadullisessa tutkimuksessa juurikaan ole mahdollisia johtuen sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuudesta. Opinnäytetyön tulokset eivät ole siirrettävissä eivätkä yleistettävissä, johtuen laadullisen tutkimuksen luonteesta. Tutkielman tulokset ovat havaintoja

kolmen naisen välisestä vuorovaikutuksesta. Jos naiset tai havainnoija vaihdettaisiin, voisivat tulokset olla täysin erilaisia persoonallisista ominaisuuksista johtuen.

11 POHDINTA

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteeksi on lain mukaan asetettu uusintarikollisuuteen vaikuttaminen sekä rikoksettoman elämäntavan ja vangin yhteiskuntaan sijoittamisen edistäminen. (L 23.9.2005/767) Perhetyöryhmän mukaan uusintarikollisuuteen voidaan vaikuttaa parantamalla vankien yhteyksiä omaisiinsa. Perhesuhteet on todettu suurimmalla osalla vangeista olevan kuntoutusta edistäviä. Perhesuhteiden, vangin ja tämän lasten sekä perheen psyykkisten, sosiaalisten ja taloudellisten asioiden tukeminen ja hoito vankeinhoidossa kuuluvat perhetyöhön. (Perhetyöryhmä 2003: 97.) Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen periaateohjelmassa perhetyö on esitetty vankeinhoidon tavoitteeksi. Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava osa ja näin ollen sillä on oikeus niin yhteiskunnan kuin valtionkin suojaan. (Perhetyöryhmä 2003:78, 97.)

Merkityksellistä yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta on tukea vangin yhteyksiä perheeseen ja muihin läheisiin ihmisiin vankeuden aikana. (Mohell & Pajuoja 2006: 25.) Ehjä Perhe- hankkeen tarkoituksena on tukea vangin vapautumista tukemalla hänen perhesuhteitaan. Tukea haluttiin tarjota koko perheelle, koska vankeus vaikuttaa perheen kaikkiin jäseniin.

Toimintaa, jossa koko perhe otetaan huomioon, on vähän. Vertaistoiminta vankien omaisten parissa on erittäin tarpeellista, koska omaiset ovat usein ongelmiansa kanssa varsin yksin (Perhetyöryhmä 2003: 94). Ehjä Perhe-hankkeen järjestämän vertaisryhmätoiminnan kaltainen toiminta toimisi mielestämme hyvänä lisänä vankeinhoidon järjestämän ohjelmatoiminnan ohessa. Se ottaa huomioon koko perheen eikä keskity ainoastaan vankilassa olevaan perheen jäseneseen. Vankeinhoitolaitoksen ohjelmatoimintaan kuuluvat ohjelmat keskittyvät vankiin eivätkä ne ota huomioon koko perhettä. Perheen tukeminen olisi mielestämme ensiarvoisen tärkeää vangin kokonaisvaltaisen tukemisen kannalta. Karsikkaan (2005:32) mukaan toiminnan vaikutuksen voidaan olettaa olevan parempaa, mikäli yhteisö kokonaisuudessaan toimii hoidon tukena. Yhteisönä voidaan mielestämme tässä tapauksessa ajatella perhettä. Kun perhe on vangin tukena ja perhesuhteita tuetaan, on oletettavaa, että saadut tulokset ovat parempia. Myös vaikuttavuustutkimusten mukaan vangin sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaaliseen verkostoon vaikuttaminen vankeusaikana tukee uusintarikollisuuden ehkäisyä (Karsikas 2005:32).

Vankeinhoidossa kuntoutuksen tavoitteena on uusintarikollisuuteen vaikuttaminen (Karsikas 2005: 3). Kuntoutuksen lähtökohtana tulisi olla asiakkaan kohtaaminen subjektina ja hänen subjektiivisuutensa tukeminen. Asiakastyössä asiakkaan subjektiivisuuden tukeminen on tärkeää, jotta

hän tuntisi olevansa tärkeä osa työskentelyä ja asiantuntija omassa elämässään(Särkelä 1994). Kuntoutuksen tarpeiden tulisi lähteä asiakkaasta, tässä tapauksessa vangista itsestään, jotta työ olisi mahdollisimman tehokasta. Kun vanki määrittelee itse tarpeensa ja kuntoutuksen tavoitteet, voidaan tuloksien odottaa olevan parempia. Kuinka vankeinhoito sitten ottaa huomioon vankien subjektiivisuuden? Rangaistusajan suunnitelmaa tehtäessä pyrkimyksenä on kartoittaa vangin elämäntilannetta ja määrittellä rangaistusajan yksilölliset tavoitteet ja toimintaehdotukset (Karsikas & Vesterbacka 2006). Vangin tarpeet pyritään huomioon yksilöllisesti. Vankeinhoidolla on kuitenkin tarjolla vain tietyt toimintaohjelmat, joihin vangin on mahdollista osallistua. Näin ollen vangin yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ei mielestämme toteudu sosiaalialan periaatteiden mukaisesti. Yksilö ei välttämättä saa tukea juuri siihen, mihin hän sitä tarvitsisi. Ohjelmatoiminnan tarjoamat toiminnot ovat myös strukturoituja eikä niitä voida muokata yksilöiden tarpeiden mukaan ja niitä vastaaviksi. Vertaisryhmätoiminta toisi lisän ohjelmatoiminnoille ja sillä voitaisiin tarjota tukea vangin perhetilanteeseen.

Ehjä Perhe - hankkeen järjestämä toiminta samankaltaisena kuin se on nyt toteutettu, herättelisi perheen jäseniä huomioimaan toisiaan ja antaisi mahdollisuuden käsitellä vaikeita asioita yhdessä perheenä mutta myös yksilönä vertaistukiryhmissä. Toiminnan tavoitteena voisi mielestämme olla perheiden ja yksilöiden ohjaaminen muiden palveluiden piiriin. Toiminnan lyhyen keston vuoksi asioihin on miltei mahdotonta perehtyä syvemmin ja toisaalta toiminnan on mahdotonta tarjota tukea kaikkiin ongelmiin, joita perheen jäsenillä esiintyy. Vertaistukitoiminta tällaisenaan toimii mielestämme hyvin interventiona ja palvelunohjauksellisena toimintana.

Mitkä tahot vertaistukiryhmätoimintaa sitten toteuttaisivat? Kolmannen sektorin toimijat nousevat tärkeään asemaan pohdittaessa tahoja toiminnan toteuttajaksi. Perhetyöryhmän mukaan perhetyö vankeinhoidossa kuuluu varsinaisesti niille toimijoille, jotka tuottavat perhekeskeisiä palveluja. Vankeinhoidolle perhetyö kuuluu siltä osin kun se tukee vankeinhoidon tavoitteiden toteutumista.(Perhetyöryhmä 2003: 97,99.) Koska vankeinhoidolla ei välttämättä ole resursseja toiminnan järjestämiseen, on turvaututtava muihin tahoihin. Kolmas sektori on eri toimijoiden kautta osoittanut kiinnostustaan tähän marginaaliryhmään ja ottanut osakseen tarjota heille erilaista toimintaa. Mielestämme vankeinhoidon tulisi toimia entistä enemmän yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, jotta vankia voitaisiin tukea mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Sosiaalinen tuki on merkittävä osa vertaisryhmää(Hildingh ym. 1995: 230). Vaikka sosiaalisen tuen esiintyminen havaintojemme mukaan oli määrällisesti vähäistä, vertaisryhmään osallistuneet naiset saivat tukea toiminnasta. Toiminta koettiin havaintojemme mukaan tärkeäksi ja mielekkääksi. Perheet saivat toiminnan kautta uusia kontakteja tukea tarjoaviin

tahoihin. Naisten ryhmässä nousi toive ryhmäkertojen kestosta. Naiset olisivat halunneet lisää aikaa puhua ja kokivat nyt järjestetyt ryhmätapaamiset liian lyhyiksi.

Opinnäytetyöstämme saatua tietoa voisi hyödyntää uutta vertaistukitoimintaa suunniteltaessa. Mielestämme myös vankeinhoidon tulisi ottaa vertaistukiryhmätoiminta huomioon perhetyön toteuttamisessa vankiloissa. Mikäli toimintaa tutkittaisi enemmän, voitaisiin tehdä vaikuttavuustutkimusta vertaistuen merkityksestä ja tätä kautta toiminta olisi mahdollista vakiinnuttaa.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Tampere. Vastapaino.

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere. Vastapaino.

Bonde Petersen, L. 1996. Kuinka oma-aputoiminta käynnistyi Tanskassa. Käännös Nylund, M. Teoksessa. Kärkkäinen, T. & Nylund, M.(toim.) 1996 Oma-apuryhmät: vertaisten tukea ja toimintaa: oma-aputoiminnan seminaari 13-14.10.1995. Helsinki. Kansalaisareena Oy.

Brax, T. & Rissanen, K. 2007. Päätös vankeinhoidon kehittämisohjelmasta. Oikeusministeriö. [www-dokumentti].

<<http://www.om.fi/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application/pdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=ContentLength&blobheadervalue1=inline;%20filename=Kehittämisohjelma.pdf&blobheadervalue2=43922&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1181803796405&ssbinary=true&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&SSURLscontext=Satellite%20Server>>. (Viitattu 15.5.2008.)

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere. Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere. Vastapaino.

Eurochips. The European Committee for Children of Imprisoned Parents. Who are we? [WWW-dokumentti]. <<http://www.eurochips.org/>>. (Viitattu 9.9.2008)

Graae, M. 1996. Uudistava dialogi. Teoksessa Vilkkä, M.(toim.) Kohtaaminen taitona. Dialogisuus ihmistutkimuksen lähtökohtana ja menetelmänä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja D, aikakauskirja, 1996:1. Lahden ammattikorkeakoulu.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Porvoo. WSOY.

Grönfors, M. 1985. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. 2. painos. (1. painos 1982.) Porvoo. WSOY.

Grönfors, M. 2001. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä. PS-kustannus.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2001. Dialogi- avain innovatiivisuuteen. 1.-2. painos. Porvoo, Helsinki. WSOY.

Heikkinen, M. 2003. Sosiaaliset tekijät ja terveys. Teoksessa Koskenvuo, K.(toim.) Sairauksien ehkäisy. 2003. 2. painos. Helsinki. Duodecim.

Hildingh, C., Fridlund, B. & Segesten, K. 1995. International Journal of Nursing Studies. Volume 32, Issue 3. June 1995, Pages 224-232. [WWW-dokumentti].

<http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6T7T-3YKKBW1-Y&_user=953156&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000049240&_version=1&_urlVersion=0&_userid=953156&md5=55f862536803d9db7c3ec7253dde5443>. (Viitattu 5.5.2008.)

Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998. Suhteita, minä, me ja muut. Porvoo. WSOY.

Hupcey, J. 1998. Clarifying the social support theory-research linkage. Journal of Advanced Nursing. Vol. 27 Issue 6.

- Hyväri, S. 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A.B. (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere. Vastapaino.
- Häggman, A., Ruskomaa, L. & Euramaa, K-A. 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. Helsinki. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Raha-automaattiyhdistys.
- Inkinen, M. & Santasalo, H. 2001. Miksi minulle ei järjestetty syntymäpäiviä. Teoksessa Inkinen, M. (toim.) Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Helsinki. Tammi.
- Jantunen, E. 2008. Osalliseksi tuleminen – Masentuneiden vertaistukea jäsentävä substantiivinen teoria. Tampereen yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta. Hoitotieteen laitos. Lisensiaatintutkimus. Diakonia-ammattikorkeakoulu. [WWW-dokumentti]. <http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_18_ISBN_9789524930413.pdf>. (Viitattu 5.5.2008.)
- Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna. Helsinki. WSOY.
- Järvinen, M-K. 2007. Asiakas- työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2007. Rikosseuraamusvirasto.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistelmä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi perhetyön arkea. Helsinki. Edita Prima.
- Järvenkoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki. WSOY.
- Karsikas, V. 2005. Selvin päin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantumisen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Karsikas, V. & Vesterbacka, E. 2006. Rangaistusajan ja vapauttamisen suunnitelmallinen toteuttaminen. Rikosseuraamusviraston määräys 17/011/2006 [WWW-dokumentti]. <<http://www.rikosseuraamus.fi/37249.htm>>. (Viitattu 16.5.2008.)
- Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2007. Ehjä perhe 2007-2010. Ehjä perhe-Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti. [WWW-dokumentti]. <<http://www.krits.fi/NOVPRO/ehjaperhesivu.shtml>>. (Viitattu 17.1.2008.)
- Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 8/1991. Helsinki. Vapokustannus.
- Kuntouttava toiminta. Vankeinhoitolaitos. [WWW-dokumentti]. <<http://www.vankeinhoito.fi/15982.htm>>. (Viitattu 15.5.2008.)
- Kuuskoski, E. 2003. Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Niemelä, J. & Dufva, V. 2003. Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat - Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Kylmä, J., Pietilä, A-M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2002. Terveystieteen etiikan lähtökohdat. Teoksessa Pietilä, A-M., Hakulinen, T., Hirvonen, E., Koponen, P., Salminen, E-M. & Sirola, K. 2002. Terveystieteen edistäminen uudistuvat työmenetelmät. WSOY. Helsinki.
- Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 2004. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. 4. uudistettu painos. Helsinki. WSOY.
- Laine, M. 2002. Kuntoutus vankilan tehtävänä. Teoksessa (toim.) Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/2002. Helsinki. Tietosanoma Oy.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki. Tietosanoma Oy.

Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 2. uudistettu painos. Helsinki. WSOY.

L 23.9.2005/767=Vankeuslaki. Finlex. [WWW-dokumentti].
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>>. (Viitattu 9.9.2008)

Mohell, U. & Pajujoja, J. 2006. Vankeuspaketti Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Helsinki. Tietosanoma Oy.

Mönkkönen, K. 2001. Kun kumpikaan ei tiedä. Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus auttamistarinoiden retoriikassa. YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 66 (5), 432-447. [WWW-dokumentti]. <<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/5811D9D6-4D70-4AD4-9755-A26355380BD8/0/YP52001.pdf>>. (Viitattu 8.5.2008.)

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus dialoginen asiakastyö. Helsinki. Editia

Niku, A. & Sarinko, E. 2004. Yhdessä suru on helpompi kantaa. 2.painos. Tuettu suru-projekti. Suomen mielenterveysseura. Helsinki. SMS-tuotanto Oy.

Nylund, M. 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A.B.(toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere. Vastapaino.

Oikeusministeriö työryhmämietintö. 2006. Normaalisuusperiaatteen toteutuminen vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien kohtelussa. Työryhmämietintö 2006:12. Helsinki. Oikeusministeriö.

Ojala, T. & Uutela, A. 1993. Rakentava vuorovaikutus. Helsinki.WSOY.

Oksanen, J., Peippo, J. & Suhonen, P. 2004. Arjesta helmi- äitiryhmä - vertaistukiryhmä vanhemmuuden tukemiseen. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Lahti. [WWW-dokumentti]. <http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Lahti2004/92353a_oxsanenpeippo04.pdf>. (Viitattu 6.2.2008.)

Pitkänen, J. 1996. Dialoginen tila. Teoksessa Vilka, M.(toim.) Kohtaaminen taitona. Dialogisuus ihmistutkimuksen lähtökohtana ja menetelmänä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja D, aikakauskirja, 1996:1. Lahden ammattikorkeakoulu.

Perhetyöryhmä. 2003. Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö 2003. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003.

Punkanen, T. 2001. Mielenterveystyö ammattina. Helsinki. Tammi.

Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008.[WWW-dokumentti]. <<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>>. (Viitattu 24.8.2008.)

Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006. Rikosseuraamusvirasto. [WWW-dokumentti]. <<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/3g98yn9lv.pdf>>. (Viitattu 16.5.2008.)

Rikosseuraamusvirasto. Tavoitteet, arvot ja periaatteet. [WWW-dokumentti]. <<http://www.rikosseuraamus.fi/15108.htm>>. (Viitattu 10.9.2008.)

Rikosseuraamusvirasto 2005. Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat rikosseuraamusalalla. [WWW-dokumentti]. <<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/7ih4p3svv5zo.pdf>>. (Viitattu 15.5.2008.)

Riksbryggan. [WWW-dokumentti]. <<http://www.riksbryggan.se/english.html>>. (Viitattu 9.9.2008)

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet: opas evaluaation tekijöille ja tilaajalle. Helsinki. Tammi.

Rustanius, M. & Joensuu, T(toim.). Voimaa vertaistuesta. Kokemuksia Suomen Pakolaisavun Tukena-projektista 2003-2005. Suomen Pakolaisapu ry. [WWW-dokumentti]. <http://www.pakolaisapu.fi/pdf/voimaa_vertaistuesta.pdf>. (Viitattu 6.2.2008.)

Ryhmäviestinnän perusteet. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. [WWW-dokumentti]. <<http://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmaviesti/ryhma.html>>. (Viitattu 13.2.2008)

Sassi, T. & Huhtimo, P. 2006. Kun perhe lusii. Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollontukisäätiö. Oppaita 1/2006.

Sassi, T. & Huhtimo, P. 2008. Vankiperheiden vertaisryhmätoiminta. Tiedote vanhemmille.

Salo, O. & Tuunainen, K. 1996. Da capo - alusta uudelleen: kliininen psykologia. Espoo. Salutonova.

Suominen, K. 2007. ”Ei me tässä oltaisi, jos osattaisiin kaikki asiat.” Vuorovaikutus tutkimus ryhmähoidosta Hämeenlinnan vankisairaalan päihdekuntoutusjaksolla. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. [WWW-dokumentti].<http://www.siltavalmennus.fi/paasivut/kehittamistoiminta/muutjulkaisut_pdf/suominen_gradu.pdf>. (Viitattu 12.6.2008)

Särkelä, A. 1994. Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina. 2. painos. (1. painos 1993) Helsinki. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Taitto, A. 2001. Vertaistoiminta avuksi lapselle. Teoksessa Inkinen, M.(toim.) Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Helsinki. Tammi.

Taitto, A. 2002. Huomaa lapsi päihdeongelma perheessä. Helsinki. LK-kirjat

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki. Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Uusimäki, M. 2005a. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oulu.[WWW-dokumentti]. <http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_20.pdf>. (Viitattu 5.2.2008.)

Uusimäki, M. 2005b. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M.(toim.). 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä. PS-kustannus.

Vankien omaiset VAO ry. [WWW-dokumentti].<<http://www.krits.fi/vankienomaiset/toiminta.shtml>>. (Viitattu 5.5.2008.)

Viestitään ryhmässä. Jyväskylän yliopisto. [WWW-dokumentti].<<http://users.jyu.fi/~hurme/puhwww/ryhmav.html>>. (Viitattu 19.2.2008.)

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2005. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. 1-2.painos. Helsinki. Werner Söderström Osakeyhtiö.

Viljamaa, M-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylän yliopisto.[WWW-dokumentti]. <<http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9513914275.pdf>>. (Viitattu 12.2.2008)

Williams, P., Barclay, L., and Schmied, V. 2004. Defining Social Support in Context: A Necessary Step in Improving Research, Intervention, and Practice. *QUALITATIVE HEALTH RESEARCH*, Vol. 14 No. 7, September 2004 942-960. SAGE Publications. [WWW-dokumentti]. <<http://qhr.sagepub.com/cgi/reprint/14/7/942>>. (Viitattu 6.5.2008.)

KUVIOT

Kuvio 1 Havainnot sosiaalisen tuen muotojen välittymisestä	43
Kuvio 2 Havainnot instrumentaalisen tuen välittymisestä	44
Kuvio 3 Havainnot yhdessäolosta.....	44
Kuvio 4 Havainnot tunnetuen välittymisestä	45
Kuvio 5 Havainnot statustuen välittymisestä.....	46

LIITTEET

Liite 1 Havainnointilomake	63
Liite 2 Tutkimuslupa	66
Liite 3 Vertaistukiryhmien ohjelma	67

päivämäärä:	<i>Statustuki:</i> millä tavoin ryhmän jäsen kertoo omista kokemuksistaan? mitä ja kenelle?	<i>Tiedollinen tuki:</i> millaisia neuvoja ja käytännön vinkkejä jäsen antaa muille ryhmäläisille? kenelle?
äiti A		
äiti B		
äiti C		

päivämäärä:	<i>Instrumentaalinen tuki:</i> kannustavat kommentit? kenelle suunnattu?	<i>Yhdessäolo:</i> osallistuminen keskusteluun, kesto, kenelle suunnattu, puheenvuorojen järjestys
äiti A		
äiti B		
äiti C		

päivämäärä:	<i>Tunnetuki:</i> Arvostus; katsoo puhujaan päin, katsoo silmiin, antaa muille tilaa puhua ja ilmaista oman mielipiteensä, puhuu päälle, kenelle suunnattu?	Myötätunto; lohduttaa muita ryhmäläisiä, osoittaa elein (nyökkäys tai sanat) ymmärrystä, kenelle suunnattu?	Yhteenkuuluvuus; sääntöjen noudattaminen, osallistuminen keskusteluun ja tehtäviin, ilmaisut ryhmässä toimimisesta (esim. mielekäs tai vastanmielinen)
äiti A			
äiti B			
äiti C			

TUTKIMUSLUPA

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta Tikkurilasta. Osallistumme Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe-hankkeen järjestämään naisten vertaistukiryhmään 4.3.2008-22.4.2008, johon teemme myös opinnäytetyömme. Opinnäytetyömme tarkoitus on kerätä tietoa sosiaalisen tuen välittymisestä vertaisryhmän jäsenten välillä. Tutkimusaineiston keräämme havainnoimalla ryhmän toimintaa.

Meitä molempia sitoo vaitiolovelvollisuus. Käyttöömme saadut tiedot säilytämme luottamuksellisesti ja niitä käytetään ainoastaan opinnäytetyömme tekemiseen, jonka jälkeen aineisto hävitetään. Työssä tulemme muuttamaan tutkittavien henkilöiden tiedot, jotta Teitä ei voida tunnistaa. Halutessanne voitte lukea opinnäytetyömme ennen sen julkaisemista.

Hämeenlinnassa

Niina Laamanen

Laura Rantakömi

Annan suostumukseni minua koskevaan havainnointiin vertaistukiryhmässä ja siitä saadun aineiston käyttöön Laamasen ja Rantakömin opinnäytetyössä.

Allekirjoitus

Aika ja paikka

Nimenselvennys

Klo	Tiistai 4.3.08	Tiistai 11.3.08	Tiistai 18.3.08	Tiistai 25.3.08	Tiistai 1.4.08
17.00- 18.30	1.Aloitus -tervetulo- kahvit -tunne- säätila ja kuulumiset leiriltä -tavoitteet - säännöt - ryhmän nimi	2.Vankeuteen liittyvät asiat -tunnesäätila -tavoitteiden tarkistus -Liisan tarina -mitä puolison vankeus tarkoittaa perheessä naisen ja miehen näkökulmasta katsottuna? -ketkä tietävät lähipiirissä asiasta?	3.Erilaiset riippuvuudet -tunnesäätila -riippuvuus- paketti -omakohtaiset kokemukset lapsuuden ydinperheestä ja nykyisestä -herättelyä, keskustelua -video: Riippuvuuden olemus	4. Vanhemman näkökulma -tunnesäätila -Liisan tarina -vanhemmuuden roolikartta -miten lasten kanssa puhuttu vankeusasiasta? -vierailija	5. Tunteet -tunnesäätila -Liisan tarina -perustunteet ja niiden käsittely -mikä tunne vahvimpana, kun puoliso vankeudessa? -tunnekuutiot

Klo	Tiistai 8.4.08	Tiistai 15.4.08	Tiistai 22.4.08
17.00-18.30	6.Oma selviytyminen -tunnesäätila -pääpaino omissa kokemuksissa -häpeä, syyllisyys -voimavarapuu tms.	7.Meidän perhe -tunnesäätila -piirtäen leikaten ja liimaten perheen kuva haaveineen ja toiveineen	8.Ryhmän päättäminen -tunnesäätila -prosessin koonti -orientointi loppuleirille